

บทที่ 3

โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและ วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ เป็นสองสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่แยกสังคมหนึ่งว่าแตกต่างจากอีกสังคมหนึ่ง ก็คือวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดคนไว้ในสังคมเดียวกันเป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างของสังคมอยู่เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าไว้ด้วยกัน ในสังคมชาวมุสลิมภาคใต้มีเอกลักษณ์ ทางศาสนาและวัฒนธรรม แตกต่างออกไปจากสังคมไทยส่วนใหญ่ ความแตกต่างดังกล่าวนำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมในภาคใต้ให้ดำรงอยู่ตลอดไป

3.1 ครอบครัว (Family)

ในชุมชนบ้านแสนสุขรูปแบบของครอบครัวชาวประมงมุสลิมส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นหลัก คือ ประกอบด้วยสมาชิก 2 ชั่วคน คือ พ่อ แม่ และลูกที่ยังเป็นโสด แต่ทั้งนี้ในครอบครัวเดี่ยวอาจจะมีสมาชิกคนอื่นอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ญาติพี่น้องฝ่ายภรรยา หรือ สามี ซึ่งสามารถนับได้ว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะญาติผู้นั้นไม่นับว่าอยู่ในรูปของครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่ง และยังพบรูปแบบของครอบครัวขยาย(Extended Family) ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ (2539: 73-74) ได้ให้คำจำกัดความของครอบครัวขยายไว้ว่า ครอบครัวขยายหมายถึงครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมาก ทั้งสมาชิกที่เกี่ยวข้องกันโดยสายโลหิต และการสมรส ครอบครัวขยายจะประกอบด้วยครอบครัวหน่วยกลางตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไป อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันหรืออยู่คนละบ้านแต่อยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อำนาจการตัดสินใจสำคัญๆของครอบครัวมักจะอยู่ที่ผู้อาวุโสที่เป็นเพศชาย ลักษณะครอบครัวที่พบในชุมชนโดยมากจะพบครอบครัวขยายในแนวยืน (Vertical Extended Family) ที่มีความเกี่ยวข้องกันทางสายโลหิตโดยตรงตั้งแต่สองชั่วคนขึ้นไป มักจะพบในกรณีที่ลูก ๆ ที่ออกเรือนแล้ว นำเอาคู่สมรสมาอยู่ในครัวเรือนเดียวกันแต่ต่างคนต่างแยกหาเลี้ยงตัวเองกันไปตามความสามารถ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีลักษณะของครอบครัวพหุภรรยา (Polygynous Family) อันเกิดจากการที่ฝ่ายชายมีภรรยาหลายคนแล้วนำภรรยามาอยู่ร่วมในครัวเรือนเดียวกันหรือแยกครอบครัวออกไป การมีภรรยาหลายคนถือเป็นเครื่องแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมที่สูง แสดงว่าชายผู้นั้นมีความมั่งคั่งในทรัพย์สิน จากการศึกษาภาคสนามพบว่าประชากรทั้งหมด 322 ครัวเรือน มีครอบครัวเดี่ยวจำนวน 295 ครอบครัว เป็นครอบครัวขยายเสีย 25 ครอบครัวที่เหลืออีก 2 ครอบครัวเป็นครอบครัวแบบพหุภรรยา

3.2 ทศนคติของชาวมุสลิมต่อการสมรส

ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้ชาวมุสลิมสมรส (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, 2520:59) เพราะการสมรสนั้นช่วยลดความเหียมในธรรมชาติมนุษย์ สร้างความมั่นคงและความสมบูรณ์แห่งศีลธรรมของสังคม การแต่งงานในศาสนาอิสลามถือเป็นสัญญาผูกพันระหว่างบุรุษกับสตรี โดยอาศัยความยินยอมพร้อมใจ พิธีแต่งงานต้องประกอบไปด้วยความเคารพต่อบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิมที่จะต้องครอบครองจิตใจและความนึกคิดของเขาต่ออัลลอฮ์ตลอดเวลา การที่อิสลามมีกฎเกณฑ์และหลักการที่ระแวดระวังในการแต่งงานนี้ก็เพื่อป้องกันการลักลอบ หรือการหาความสุขทางเพศที่ผิดบัญญัติของศาสนา

การร่วมรสกับหญิงที่ไม่ใช่ภรรยา หรือที่ไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติ(นิกะฮ์)ถือว่าเป็นผู้ที่ประกอบความชั่วที่มีโทษหนัก

3.3 การสมรส

ข้อมูลเรื่องรูปแบบและขั้นตอนในการสมรสของชาวบ้านปากบางเลได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ (2529 :1350-1359) วัฏจักรของครัวเรือนจะเริ่มจากการแต่งงาน (นิกะฮ์) ของคู่บ่าวสาว การแต่งงานมักจะเริ่มจากการที่คู่บ่าวสาวดูใจกันมาระยะหนึ่งจนเกิดความรักซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นทั้งคู่จะปรึกษาญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายตน หากผู้ใหญ่เห็นชอบด้วย ฝ่ายชายจะส่งญาติผู้ใหญ่ของตนมาติดต่อกับญาติฝ่ายหญิง

ในการสูขอ ผู้ไปสูขอคือมารดาของชายหรือญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชายต้องไปขอพบกับผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิง พร้อมกับมีของไปฝากฝ่ายหญิง อาจเป็นขนมหรือผลไม้ก็ได้ เมื่อไปถึงแล้วก็บอกว่ามีธุระที่จะขอปรึกษาด้วย แล้วสอบถามว่าผู้ใหญ่ (คนที่ต้องการสูขอ) มีคู่แล้วหรือยัง มีชายใดหมายปองอยู่แล้วหรือไม่ ถ้าฝ่ายหญิงตอบว่ายังไม่มี ก็บอกว่าต้องการสูขอให้กับใคร ฝ่ายหญิงจะไม่ตอบตกลงในตอนนั้น และจะไม่ตอบรายละเอียดใด ๆ แต่จะขอเวลาปรึกษากันระหว่างญาติ ๆ ประมาณ 7 วัน ช่วงเวลานี้ฝ่ายหญิงอาจจะสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับฝ่ายชาย (หากไม่รู้จักกันมาก่อนหรือยังรู้จักไม่ดีพอ) แม้จะรู้จักกันอยู่เป็นอย่างดีแล้วก็จะขอให้รอคำตอบตามประเพณี เมื่อครบกำหนดฝ่ายหญิงจะส่งคนที่นับถือไปบอกฝ่ายชายในกรณีที่ตกลง ถ้าไม่ตกลงก็จะเงียบเฉยให้เป็นที่รู้เขาเอง

เมื่อฝ่ายหญิงตกลงแล้ว ผู้ใหญ่ฝ่ายชายก็จะไปตกลงวิธีการแต่งงานที่บ้านฝ่ายหญิงอีกครั้ง ในวันนี้จะตกลงเรื่องวันแต่งงาน สินสอด ของหมั้น และมะฮัร

สินสอด คือเงินที่ให้แก่บิดามารดาของหญิงที่จะแต่งงานเป็นค่าน้ำนม หรือทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่ผู้ปกครองของหญิงเพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส

ของหมั้น คือสิ่งที่มีมอบให้หญิงไว้เพื่อแสดงว่าจะมาแต่งงานด้วยต่อไป

มะฮัร คือเงินหรือสิ่งของที่มีมอบให้หญิงที่จะสมรสและเป็นสิทธิ์ของเธอโดยเฉพาะ ไม่ตกเป็นของบิดาหรือมารดา ตามขอบัญญัติของศาสนา มะฮัรที่มีมอบให้แก่หญิงจะมีค่าหรือสิ่งที่มีคุณประโยชน์ก็ได้ เช่น สวากคนหนึ่ง มะฮัรที่มีมอบให้แก่หญิงคือการสอนอัล-กุรอาน ให้เพียงไม่กี่โองการ

หลังจากตกลงเรื่องสินสอดของหมั้นเรียบร้อยแล้ว ก็จะหาวันดีที่จะประกอบพิธีแต่งงาน อาจให้ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายเป็นผู้ไปหา อาจให้โต๊ะอิหม่ามหรือผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ดูฤกษ์วันแต่งงานให้ ขั้นตอนต่อไปก็จะเตรียมงาน พิธีจะประกอบที่บ้านฝ่ายหญิง และเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงที่จะต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ให้พร้อม

การหมั้น ตามประเพณีไทยมุสลิมอาจเลือกทำได้ 2 ลักษณะ คือ หมั้นก่อนทำพิธีนิกะห์ (แต่งงานตามหลักศาสนา) หรือหมั้น หลังทำพิธีนิกะห์ (แต่งงานตามหลักศาสนา) หรือหมั้น หลังทำพิธีนิกะห์ ซึ่งจะเป็นผลดีและมีข้อห้ามต่างกัน กล่าวคือถ้าหมั้นก่อนแต่งงาน เจ้าบ่าวจะถูกต้องเจ้าสาวไม่ได้ จะกระทำกันระหว่างผู้ใหญ่ของทั้ง 2 ฝ่ายเท่านั้น แล้วจึงแจ้งให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวรู้ว่าตนมีคู่หมั้นแล้ว หลังจากนั้นจะทำให้การติดต่อกันเป็นไปด้วยความสะดวก คือฝ่ายชายสามารถติดต่อกับญาติของฝ่ายหญิงได้โดยไม่ถูกครหาในทาง ส่วนการหมั้นหลังพิธีนิกะห์แล้ว เจ้าบ่าวสามารถถูกต้องเจ้าสาวได้ เจ้าบ่าวจึงสวมของหมั้นให้กับเจ้าสาวได้ และสามารถจัดพิธีนังบัลลังก์เพื่อให้ญาติทั้ง 2 ฝ่ายร่วมแสดงความยินดีได้อย่างสมเกียรติ

การแห่ขันหมากและแห่เจ้าบ่าวไปยังบ้านเจ้าสาวเพื่อประกอบพิธีแต่งงานเป็นประเพณีนิยม จะมีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีขบวนที่แห่เจ้าบ่าวจะประกอบด้วยขันหมากตามที่ตกลงกัน ซึ่งจะต้องมีจำนวนเป็นเลขคี่อย่างน้อย 5 ขัน ขันหมากสำคัญ ๆ คือ เงินหรือของ "มะฮัร" ขันหมาก ขันพลู ขันของหมั้น (หากหมั้นกับแต่งเป็นวันเดียวกัน) นอกนั้นก็เป็นขนมต่าง ๆ

ผู้ที่ถือขันหมากนิยมเลือกคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตสมรสหรือเป็นคนที่น่านับถือ รายที่เคร่งครัดมาก ๆ จะห้ามหญิงหม้ายและสาว ๆ ถือขันหมาก

เมื่อขบวนพร้อมแล้วจะเดินทางเพื่อให้ทันฤกษ์กำหนดนิกะห์เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวจะมีคนออกมารับขันหมาก นิยมให้ผู้มีอาวุโสหรือเป็นที่น่านับถือเป็นผู้มาเชิญขันหมากเข้าบ้าน

ช่วงที่สำคัญที่สุดของการแต่งงานคือ การนิกะห์ ต้องประกอบด้วยองค์ 5 ได้แก่ วลี (คือผู้ปกครองของหญิง ซึ่งมีสิทธิ์ให้หญิงนั้นประกอบพิธีสมรส ต้องเป็นเพศชาย มีสติสัมปชัญญะ ไม่อยู่ระหว่างประกอบพิธีฮัจญ์ อาจเป็นบิดา ปู่ พี่ชายหรือน้องชายของหญิงก็ได้) เจ้าบ่าว พยาน 2 คน (ต้องเป็นมุสลิมที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์และบรรลุนิติภาวะ) ประธานผู้ทำพิธีนิกะห์ (อาจเป็นคนเดียวกับวลีก็ได้ หรือเป็นโต๊ะอิหม่ามในชุมชนนั้น) และมะฮัร

ในขั้นตอนนี้พ่อหรือผู้ปกครอง (ต้องเป็นชาย) ของเจ้าสาวมา "วอเกิ้ล" กับโต๊ะอิหม่าม "วอเกิ้ล" คือ การกล่าวมอบหมายให้โต๊ะอิหม่ามเป็นผู้ประกอบพิธีแต่งงาน เพราะตามหลักศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้ว่า บิดาจะต้องเป็นผู้จัดการแต่งงานให้บุตรสาวของตน แต่เมื่อผู้เป็น

บิดาไม่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีปฏิบัติ ก็ให้มอบหมายให้ผู้อื่นซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในปฏิบัติแทน

จากนั้นจะมีการท่องหรืออ่านศาสนบัญญัติที่เกี่ยวกับการแต่งงาน เรียกว่า “บาคอฎฐติเบาะห์” การอ่านหรือท่องบาคอฎฐติเบาะห์นั้นมักจะเป็นหน้าที่ของคอเต็บ แต่ถ้าคอเต็บท่องหรืออ่านไม่ได้ก็ให้เป็นหน้าที่ของโต๊ะอินหม่ามหรือผู้หนึ่งผู้ใดที่มีความรู้ความสามารถท่องหรืออ่านได้ปฏิบัติแทน ซึ่งตามปกติจะเป็นการท่องปากเปล่า แต่ถ้าไม่สามารถจดจำข้อความได้โดยตลอดก็ให้ทางตำราออกอ่านได้

จบการ “บาคอฎฐติเบาะห์” แล้ว โต๊ะอินหม่ามก็ยื่นมือไปจับปลายนิ้วมือของเจ้าบ่าวนิ้วหนึ่งนิ้วใดก็ได้เพียงนิ้วเดียว พร้อมกับเริ่มประกอบพิธีแต่งงานให้โดยการกล่าววาจาเป็นสำคัญ สมมุติว่าเจ้าบ่าวชื่ออัब्ดุลเลาะห์ เจ้าสาวชื่อฮาลีมาะ ซึ่งเป็นบุตรสาวของนายมุฮัมมัด แต่งงานกันด้วยเงินหัวขันหมากจำนวน 137 บาท โต๊ะอินหม่ามก็จะกล่าวดังนี้ “ยา...อัब्ดุลเลาะห์ อากูนิกะห์ อากันดีเกา บารวอเกล้วอลีบาเปาะญอ อากันตาดู ด็องันฮาลีมาะ เป็นตีมุฮัมมัด อีชีกะห์ เว็นชะบาญะญอ สะวาโต๊ะตีฆอปูโละตุโยะเก๊ะตูนา” แปลความว่า “อา...อัब्ดุลเลาะห์ ฉันได้รับมอบหมายจากพ่อ (ของเจ้าสาว) ให้ฉันจัดการแต่งงานเธอกับฮาลีมาะ บุตรสาวของมุฮัมมัด ด้วยเงินหัวขันหมากจำนวน 137 บาท ตูนา” คำว่า “ตูนา” เป็นทำนองคำสั่งให้เจ้าบ่าวกล่าวคำตอบรับ เมื่อโต๊ะอินหม่ามกล่าวมาจนกระทั่งถึงคำ ตูนา ซึ่งคำนี้จะต้องกล่าวลากเสียง พร้อมกับบีบปลายนิ้วมือเจ้าบ่าวที่ได้จับถือไว้ เพื่อเป็นการเตือนสำนึก เพราะเจ้าบ่าวต้องรีบกล่าวตอบรับโดยเร็วอย่าให้ทันสิ้นเสียง ตูนา เจ้าบ่าวต้องกล่าวตอบรับตามแบบฉบับดังนี้

“อากูตริมอนิกะห์ญอ ด็องันอีชีกะห์เว็นชะบาญะตะรีชีโอะอ็อตู” แปลความว่า “ฉันยอมรับการแต่งงานตามจำนวนเงินหัวขันหมากดังกล่าวแล้ว”

เมื่อเจ้าบ่าวกล่าวจบ สักซิปยานทั้งสอง ก็กล่าวถามบรรดาผู้มาร่วมงานแต่งงานซึ่งนั่งเรียงรายกันอยู่ในห้องนั้นว่า “ใช้ได้แล้ว” อันเป็นคำถามที่หมายถึงคำถามกล่าวของเจ้าบาวนั้นถูกต้องหรือเปล่า ถ้าผู้ชุมนุม ณ ที่นั้นรับว่า “ใช้ได้” ก็เป็นอันสิ้นสุดขั้นตอนในตอนนี้อย่างดี แต่ถ้ามีเสียงออกมาว่า “ยังใช้ไม่ได้” โต๊ะอินหม่ามและเจ้าบ่าวก็ต้องเริ่มการกล่าวซ้ำกันใหม่ จนกว่าจะมีการยอมรับจากผู้ร่วมชุมนุมว่าเป็นการถูกต้องแล้ว

จากนั้นคอเต็บหรือโต๊ะอิหม่ามก็ “บาจอดูอา” หรือ “บาจอดออ” คือกล่าวคำขอพรจากพระผู้เป็นเจ้าตามแบบฉบับในศาสนบัญญัติ จบแล้วเจ้าบ่าวก็ “บารยะบะห์ซาลาม” คือ การทำความเคารพต่อโต๊ะอิหม่ามและทุก ๆ คนที่อยู่ ณ ที่นั้นด้วยการจับมือ หลังจากนั้นทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ก็ออกเงินฝ่ายละเท่า ๆ กัน มอบให้โต๊ะอิหม่ามเป็นค่า “อุเปาะนิกะห์” คือค่าสมนาคุณประกอบพิธีแต่งงาน พร้อมกับกล้วย 2 – 3 หวี ซึ่งฝ่ายเจ้าบ่าวได้เตรียมมา จำนวนเงินและกล้วยดังกล่าวนี้โต๊ะอิหม่ามจะแบ่งให้สักชีหยานทั้ง 2 คน คือ คอเต็บกับผู้ทรงคุณธรรม ไปตามสัดส่วน พร้อมกับมอบเงินหัวขันหมากให้พ่อแม่เจ้าสาวรับเอาไป เป็นอันสิ้นสุดพิธีลงเพียงเท่านั้น เจ้าบ่าวก็นำขบวนกลับบ้านของตน

มีข้อน่าสังเกตว่า ในการประกอบพิธีแต่งงาน เจ้าสาวไม่ได้ร่วมในพิธี ได้แต่แอบซ่อนตัวอยู่แต่ในห้องหรือในครัวเท่านั้น

ในกรณีที่มีการหมั้นหลังการนิกะห์ นิยมจัดหมั้นในวันถัดไป อาจมีการจัดขบวนแห่ขันหมากไปอีกครั้ง เมื่อขบวนมาถึงบ้านเจ้าสาว ญาติฝ่ายเจ้าสาวจะออกมาต้อนรับเจ้าบ่าวแล้วนำเจ้าสาวไปนั่งบัลลังก์ที่จัดเตรียมไว้ ซึ่งช่วงนั้นจะเป็นเวลากลางคืน

ในขณะที่เจ้าสาวและเจ้าบ่าวนั่งบัลลังก์ จะเชิญญาติมิตรของทั้ง 2 ฝ่ายมาชมเพื่อร่วมแสดงความยินดี และจะเชิญผู้ใหญ่ที่เป็นที่นับถือหรือญาติผู้ใหญ่มาทำพิธีกินสมารัดโดยนำเอาส้มแขก เกลือ ข้าว มาป้อนคู่บ่าวสาว (จะใช้วิธีตะะ ๆ ก็ได้) เพื่อเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นจะเชิญญาติผู้ใหญ่ที่มาในงานจำนวน 3 คน มาป้อนข้าวเหนียว 3 สี (ขาว แดง เหลือง) ไข่ และ ขนม ให้กับคู่บ่าวสาว การป้อนต้องป้อนแต่ละคนจนครบทุกอย่าง เมื่อญาติผู้ใหญ่ทั้ง 3 คน ป้อนให้จนครบแล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากประกอบพิธีแต่งงานผ่านพ้นไปแล้ว พ่อแม่ฝ่ายหญิงเริ่ม “ปาเตาะมาแกปูโละ” คือบอกกล่าวเชิญชวนกินข้าวเหนียว หรือ “กินเหนียว” การเชิญกระทำกันด้วยวาจาบอกกล่าวในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และแขกที่มาร่วมงาน ผู้ร่วมงานนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่รู้จักกับเจ้าของงาน สำคัญอยู่ที่ว่ายินดีร่วมไปกับผู้ชักชวนเท่านั้น

เจ้าของงานรายใดที่มีแขกหรือมาร่วมงานมาก จะเกิดความภาคภูมิใจ ถือเป็น เรื่องของความมีหน้ามีตา จำนวนเงินที่ได้รับเป็นการตอบแทนจากการกินเลี้ยงนั้นจะมาน้อย เพียงใดไม่เป็นเรื่องที่ต้องนำมาคิด เพราะอาหารที่นำมาเลี้ยงแขกนั้น ส่วนมากเป็นผลผลิตของ เจ้าของงานเอง เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อแพะ เป็นต้น จะจับจ่ายซื้อหากก็เพียงเครื่องปรุงเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ฉะนั้นจึงไม่ถือเป็นเรื่องของกำไรหรือขาดทุน หากแต่คิดเพียงว่าผลได้พอจะสมดุลกับรายจ่ายหรือไม่เท่านั้น

การกินเลี้ยงจะแยกกันคนละกลุ่มระหว่างแขกผู้หญิงกับแขกผู้ชาย ถ้าเลี้ยงกันบนเรือน ทั้งหมด หากไม่มีฝาผนังห้องก็ต้องใช้ม่านกันแบ่งส่วน หากบนเรือนไม่กว้างขวางพอก็จะปลูกปะรำอย่างง่าย ๆ ไว้ด้านหน้าหรือด้านข้างตัวเรือน ภายในปะรำก็จัดทำที่นั่งและที่วางอาหารด้วยการปักเสาควางคาน แล้วใช้แผ่นกระดานปูเรียบ ภายในปะรำดังกล่าวนี้เป็นสถานที่รับเลี้ยง เฉพาะแขกผู้ชายเท่านั้น ส่วนแขกผู้หญิงก็ใช้สถานที่บนเรือนตามเดิม การบริการอาหารสำหรับเลี้ยงแขก ถ้าเป็นแขกผู้ชายก็ต้องใช้ผู้ชายเป็นผู้บริการ ถ้าแขกผู้หญิงก็ใช้ผู้หญิงบริการ

กำหนดเวลาของการกินเลี้ยงนั้นจะเริ่มตั้งแต่เที่ยงวันไปจนถึงเที่ยงคืน ใครมาก่อนก็กินก่อน ใครมาหลังก็กินหลัง กินแล้วก็มอบเงินเป็นการตอบแทนให้แก่เจ้าของงาน หรือไม่ก็มอบผ้าดอก (กาเฮงลือปีะ) แทนเงิน แต่กรณีนี้ทำได้เฉพาะแขกผู้ชายเท่านั้น ส่วนแขกผู้หญิงในการไปร่วมงานเลี้ยงมักจะนำข้าวสารใส่หม้อหิ้วไปช่วยเหลือเจ้าของงานด้วย สำหรับการตอบแทนด้วยเงินตรานั้นก็มีเช่นกัน จากนั้นแขกจะลากลับ ก่อนที่แขกจะกลับเจ้าของงานบางรายยังมีการตอบแทนให้แขกอีก เช่น ข้าวเหนียวคนละห่อ หรือ เนื้อวัวสดคนละชิ้น (พอแกง)

พิธีการแต่งงานที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เป็นการแต่งงานของชายกับหญิงโสดเท่านั้น ถ้าเป็นหญิงหม้ายพิธีการก็หดสั้นลงไปอีกและไม่เอิกเกริก ไม่มีขบวนแห่ พิธีอาจจะกระทำกันที่บ้านฝ่ายหญิงหรือที่บ้านโต๊ะอินหม่าก็ได้ เชิญผู้ร่วมพิธีสัก 5-6 คนก็พอ แกงไก่สัก 1-2 ตัว เลี้ยงเป็นการภายใน ก่อนหรือหลังทำพิธีประกอบการแต่งงาน ขึ้นตอนอื่น ๆ ตัดออกไปโดยสิ้นเชิง

การที่ผู้หญิงที่มีสามีแล้วจะแต่งงานใหม่ได้ก็ต่อเมื่อสามีเสียชีวิต หรือสามีหายไป 4 เดือน หรือประจำเดือนมา 2 ครั้งแล้วสามียังไม่กลับมา จึงจะสามารถแต่งงานใหม่ได้ ผู้หญิงที่

เป็นหม้ายนี้สามารถแต่งงานใหม่ก็ครั้งก็ได้ไม่จำกัด ในหมู่บ้านมีหญิงหม้ายคนหนึ่งอายุ 65 เพิ่งแต่งงานกับสามีคนที่ 7 ชาวบ้านไม่ถือเป็นเรื่องผิดแต่ประการใด

ความสัมพันธ์ภายหลังการสมรสเป็นเรื่องที่มีกฎหมายอิสลามเป็นฐานรองรับ ชาวมุสลิมจะนิยมจดทะเบียนสมรสตามหลักการของศาสนา คือให้โต๊ะอิหม่ามเป็นผู้จัดให้ ในอดีตจะไม่มี การจดทะเบียนสมรสตามหลักกฎหมายไทยอีก จึงมักมีปัญหาว่าชื่อในทะเบียนราษฎรของฝ่าย หญิงจะยังคงมีสรรพนามนำหน้าเป็นนางสาว และยังคงใช้นามสกุลเดิมของพ่อแม่ต้นเช่นเดิม ในปัจจุบันมีการจดทะเบียนสมรสตามหลักกฎหมายไทยมากขึ้น แต่มักจะจดทะเบียนสมรสหลังจากมีบุตร หลายรายที่จดทะเบียนกันเมื่อบุตรอายุ 15 ปี จำเป็นต้องมีหลักฐานชื่อ บิดา - มารดา เพื่อทำบัตรประชาชน

ในข้อที่ว่าชายอาจมีภรรยาได้ 4 คนนั้น แท้ที่จริงถ้าพิจารณาตามศาสนบัญญัติแล้วมีเจตนาจะให้มีเพียงคนเดียว เพียงแต่อนุโลมให้มีได้ถึง 4 คนต่อเมื่อชายนั้นสามารถให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาทั้งหลายได้ไม่บกพร่อง ดังข้อบัญญัติในซูเราะห์ อันนิซาย์ โองการที่ 3 ว่า "ท่านทั้งหลายจงแต่งงานกับหญิงที่ท่านพอใจเกิด สองคน สามคน สี่คน แต่หากท่านทั้งหลายกลัวว่าจะไม่ให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาหลายคนได้ ก็จงแต่งงานกับภรรยาคนเดียว"

คำว่าให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาทุกคนนั้น หมายถึงให้ความยุติธรรมได้ทุกเรื่อง เช่น ให้เครื่องใช้คนแรก 1 ชิ้น ก็ต้องให้คนที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 อย่างเดียวกันด้วย ถ้าจะนอนบ้านแรก 2 คืน ก็ต้องเวียนไปนอนบ้านที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 บ้านละ 2 คืนด้วย มิเช่นนั้นก็ถือว่ากระทำผิดศาสนบัญญัติ นอกจากนี้ศาสนายังบัญญัติให้ต้องให้ความยุติธรรมโดยต้องปฏิบัติดังนี้

"(1) ไม่อนุญาตให้รวมภรรยาไว้ในสถานที่แห่งเดียวกัน เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากนาง

(2) ต้องแบ่งเวรให้ภรรยาแต่ละคน และขณะที่แบ่งเวรให้คนหนึ่งคนใดนั้น ไม่อนุญาตให้เข้าไปในบ้านของภรรยาอื่น ๆ ในตอนกลางคืน ไม่ว่าจะมีความจำเป็นหรือไม่ก็ตาม ถ้าเป็นความจำเป็นก็ให้เข้าไปตอนกลางวัน เช่น ไปเอาของ ไปจ่ายบัจฉัยยังชีพที่จำเป็น แต่จะอยู่นานไม่ได้ มิฉะนั้นจะต้องขอให้ภรรยาเจ้าของเวร

(3) เมื่อสามีมีความประสงค์จะเดินทาง จำเป็นต้องให้บรรดาภรรยาจับฉลาก และต้องออกเดินทางไปพร้อมกับภรรยาที่จับฉลาก

(4) ถ้าชายใดได้แต่งงานกับหญิงหนึ่ง โดยที่ชายนั้นมีภรรยาเดิมอยู่สองคนแล้ว ให้เลิกแบ่งเวรแก่ภรรยาทั้งสองนั้นในช่วงหนึ่งเพื่อมาอยู่กับภรรยาใหม่ โดยมีกำหนดตามเงื่อนไข คือ ภรรยาคนใหม่เป็นหญิงที่ยังบริสุทธิ์ให้อยู่กับเธอ 7 วัน แต่หากเป็นหญิงที่เสียความบริสุทธิ์แล้ว ให้อยู่กับเธอ 3 วัน ทั้งนี้ต้องใช้เวลาให้แก่ภรรยาเดิม"

การที่จะมีภรรยาได้ถึง 4 คนนี้ ฝ่ายชายจะต้องมีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจและสามารถเลี้ยงดูให้เกิดความยุติธรรมได้ และจะต้องได้รับความยินยอมจากฝ่ายหญิงที่เป็นภรรยาคนแรก ๆ ก่อน จึงพบว่าผู้ชายในหมู่บ้านไม่นิยมการมีภรรยาหลายคน ทั้งนี้เนื่องมาจากรูปร่างทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยให้ทำได้ จากการศึกษาภาคสนามพบว่า ไม่มีชายชาวมุสลิมที่สามารถมีภรรยาพร้อมกัน 4 คน ตามที่ศาสนาได้อนุญาตให้มีได้ มีผู้ชายในชุมชนเพียง 2 คน ที่มีภรรยาพร้อมกันได้ 2 คน นอกจากนั้นส่วนใหญ่มีภรรยาเพียงคนเดียว หรือไม่ก็ภรรยาคนแรก ๆ เสียชีวิตไปแล้วเท่านั้น

ในอดีตที่ผ่านมาคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านนิยมแต่งงานกันเองภายในชุมชนเป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องมาจากการติดต่อกับสังคมภายนอกยังไม่มากนัก การแต่งงานภายในชุมชนช่วยเสริมให้ระบบการนับญาติและการร่วมมือช่วยเหลือกันในหมู่ญาติพี่น้องเป็นไปอย่างเหนียวแน่น แต่ปัจจุบันสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป เส้นทางการคมนาคมสะดวกสบายและโอกาสที่คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่จะออกไปมีความสัมพันธ์กับคนต่างท้องถิ่นมีมากขึ้น ทำให้คนรุ่นหนุ่มสาวเหล่านี้ (ช่วงอายุไม่เกิน 35 ปี) มีคู่ครองเป็นคนต่างถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะฝ่ายชายจะมีโอกาสมีภรรยาเป็นคนต่างถิ่นมากกว่าฝ่ายหญิง คนต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่ในชุมชนที่มาจากท้องถิ่นที่ไกลที่สุดเป็นสะไห้ที่มาจากจังหวัดเชียงราย ซึ่งไปพบกับฝ่ายชายในโรงงานที่อำเภอหาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม หลักการของศาสนาอิสลามระบุว่าคนมุสลิมต้องแต่งงานกับคนมุสลิมด้วยกันเท่านั้น

ในกรณีที่เป็นคนนอกศาสนาจะต้องให้เข้านับถือเป็นศาสนาอิสลามเสียก่อนดังคำภีร์อัล-กุรอาน ซูเราะห์ อัล-บะกอเราะห์ โองการที่ 221 กำหนดว่า "ท่านทั้งหลายอย่าได้แต่งงานกับหญิงต่างศาสนาจนกว่านางจะศรัทธาในอิสลาม ทาสที่มีความศรัทธานั้นดีกว่าพวกนาง แม้นางจะทำให้ท่านทั้งหลายพอใจก็ตาม และท่านทั้งหลายอย่าได้แต่งงานกับชายต่างศาสนา จนกว่า

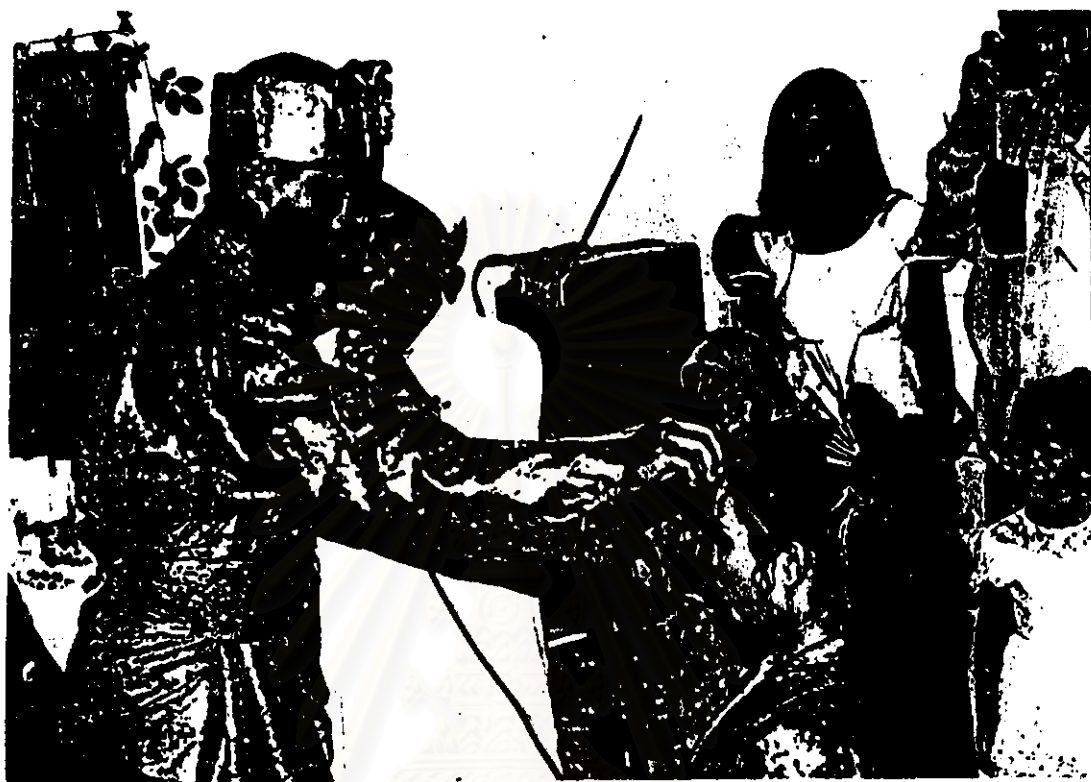
เขาจะศรัทธาในอิสลาม ทาสที่มีศรัทธานั้นดีกว่าพวกเขา แม้ว่าพวกเขาทั้งหลายจะทำให้ท่านพอใจก็ตาม บรรดาผู้ไม่ศรัทธานั้นรั้งจะนำพาท่านไปสู่ฆวนรก”

ในทางปฏิบัติพบว่าในชุมชนมีลูกเขยและลูกสะใภ้ หลายคนที่เป็นชายไทยพุทธและชาวจีน มาอยู่ในชุมชน คนเหล่านี้มีความแตกต่างทั้งด้านชาติพันธุ์ และศาสนา แต่ก็ยังได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้หันมารับเอาศาสนาอิสลามเป็นศาสนาของตน

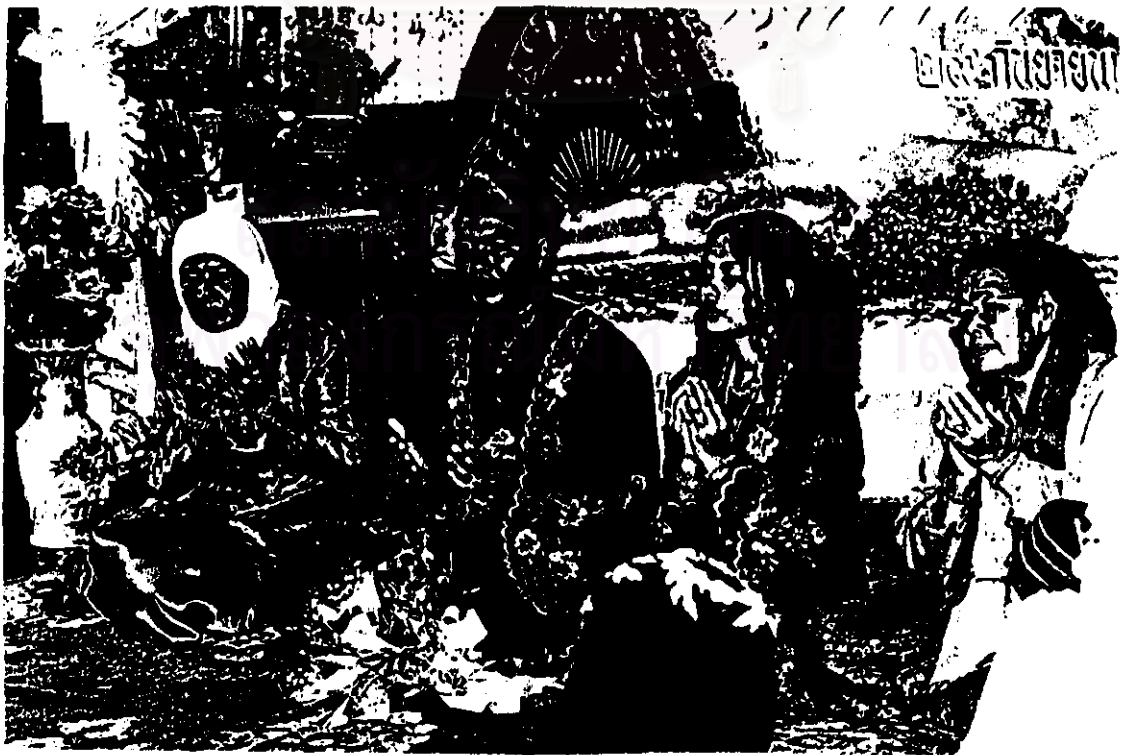

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 12
แสดงพิธีการสมรส

แผนภาพที่ 12 (ต่อ)
แสดงพิธีการสมรส

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างหญิง-ชายในสังคมมุสลิม

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สามีภรรยา มีลักษณะตามแบบอุดมคติของชาวมุสลิมทั่วไป คือ ภรรยาจะต้องเชื่อฟังสามี ต้องอยู่กับบ้าน หรือออกจากบ้านก็ต่อเมื่อสามีอนุญาต และไม่ควรออกไปหางานทำนอกบ้านช่วยงานสามี เล็ก ๆ น้อย ๆ ทำงานที่ผู้หญิงควรทำ เช่น คัดเลือกปลานำไปขาย เตรียมอุปกรณ์ในการออกทะเล เตรียมอาหารให้สามีเวลาออกทะเล ฯลฯ หน้าที่ที่สำคัญของฝ่ายหญิงคือ จัดการภายในบ้าน และดูแลลูก ๆ ตามหลักศาสนาอิสลาม จะให้สิทธิในการศึกษาและการรับมรดกน้อยกว่าผู้ชาย (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ .2520 :55) เนื่องจากผู้หญิงมีความรับผิดชอบทางการเงินน้อยกว่าผู้ชาย ผู้หญิงไม่จำเป็นจะต้องใช้จ่ายในส่วนของตนต่อครอบครัว

ส่วนหน้าที่ที่มีความสำคัญทางสังคมและครอบครัว เช่น การติดต่อกับทางราชการหรือสังคมภายนอกจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย จากการศึกษาภาคสนามพบว่า หลายครอบครัวที่ภรรยาเชื่อฟังสามีอย่างเคร่งครัด ในขณะที่สามีออกไปทำธุระนอกหมู่บ้าน มักสั่งให้ภรรยาอยู่รอที่บ้านห้ามออกนอกบ้าน ภรรยา ก็จะปฏิบัติตาม ถ้าจำเป็นต้องออกไปทำธุระนอกบ้านก็จะรีบไปรีบกลับมารอสามีที่บ้าน มีอยู่ 3 ครอบครัว ที่สามีออกไปทำงานต่างจังหวัด ก่อนไปสั่งให้ภรรยาอยู่เลี้ยงลูกที่บ้านไม่ต้องทำงาน สักพักตนจะนำเงินกลับมาให้เอง ภรรยาเชื่อฟังสามีรออยู่หลายเดือน สามีก็ยังไม่กลับมา เงินที่ให้ไว้ก็หมดไปเรื่อย ๆ จึงต้องนำของใช้ในบ้านออกขายไม่ว่าจะเป็น เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า ด้วยขาม ของตกแต่งบ้านต่างๆ เพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้านจนกว่าสามีจะกลับมาโดยไม่ยอมทำงานตามที่สามีสั่งไว้ก่อนไป

ถึงแม้ว่าภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบคั้นในปัจจุบันจะทำให้ผู้หญิงต้องช่วยแบกเบาะภาระมากขึ้น มีผู้หญิง 3 คนในหมู่บ้านรับราชการเป็นครู จากจำนวนผู้หญิงอายุ 16 -60 ปีในหมู่บ้านทั้งหมด 577 คน (ข้อมูลจากจปฐ.2542) ผู้หญิงอีก 56 คน ที่รับจ้างทำงานในโรงงานใกล้ ๆ หมู่บ้าน เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้หญิงที่ทำงานในโรงงานทั้งหมดมีอายุระหว่าง 19 -28 ปี แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในอนาคตที่ผู้หญิงจะออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นกว่าในอดีต เริ่มเกิดค่านิยมแบบใหม่ที่ว่าผู้หญิงที่อยู่บ้านเฉย ๆ คือคนขี้เกียจ ผู้หญิงเข้ามามีส่วนในการจัดการด้านการเงินภายในครอบครัวมากขึ้น ดังนั้นในอนาคตผู้หญิงคงจะมีสถานภาพและบทบาทในครัวเรือนและในระดับชุมชนสูงขึ้นพอสมควร

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของชุมชนบ้านแสนสุขนี้คือการที่คนหนุ่มสาวในชุมชนนิยมแต่งงานกันตั้งแต่อายุยังน้อยอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่เรียนจบการศึกษาแค่ระดับประถมศึกษา หรือระดับมัธยมต้นเท่านั้น หลังจากจบการศึกษาก็จะช่วยทำประมง ถ้าเป็นเด็กผู้ชายก็จะกลายเป็นชาวประมงเต็มตัว ไม่นานนักก็จะแต่งงาน เฉลี่ยแล้วฝ่ายหญิงจะแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 15-18 ปี ส่วนฝ่ายชายจะแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 18-21 ปี การแต่งงานเมื่ออายุยังน้อยนำไปสู่ปัญหาทางสังคมหลายประการ เช่น ปัญหาการมีบุตรเร็ว หรือการมีบุตรมาก ขาดความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัย ความไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น วุฒิภาวะทางอารมณ์ ทางเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ล้วนนำไปสู่ปัญหาการหย่าร้างทั้งสิ้น จากนั้นจะมีปัญหาหญิงหม้ายตามมาซึ่งพบว่าแนวโน้มของปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นทุกขณะ ปัจจุบันพบว่า มีหญิงหม้ายในชุมชนถึง 39 คน ในจำนวนนี้ 14 คนที่สามีเสียชีวิตนอกนั้นเกิดจากปัญหาการหย่าร้าง 25 คนมีลูกติดที่ต้องรับผิดชอบอีกหลายชีวิต

3.5 การตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงาน

ในเรื่องของการตั้งถิ่นฐานหลังแต่งงานนั้น คู่บ่าวสาวจะอาศัยอยู่กับพ่อ - แม่ ของฝ่ายหญิง (Matrilocal) สักระยะหนึ่งก่อน ประมาณ 2-3 ปี พอมีเงินเก็บพอที่จะสร้างบ้านของตนได้แล้วก็จะแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนของตนเอง ซึ่งจะอยู่ใกล้เคียงกับครอบครัวเดิมและญาติพี่น้อง ซึ่งจะเป็นญาติของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ตาม แต่ที่คู่สมรสจะตกลงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และความพร้อมทางเศรษฐกิจ เป็นหลัก การตั้งบ้านเรือนใหม่ของคู่บ่าวสาวที่อยู่ใกล้กับบ้านญาติพี่น้องและพ่อแม่ นั้นส่งผลให้ครอบครัวที่ตั้งอยู่ในละแวกนั้นล้วนเป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น แต่ไม่ถือว่าการกลุ่มบ้านเหล่านี้เป็นครอบครัวขยาย ทั้งนี้ก็เพราะแต่ละครอบครัวต่างก็มีบ้านเป็นของตัวเอง แยกกันทำมาหากันและหุงหาอาหาร จึงนับว่าแต่ละครอบครัวต่างก็เป็นครอบครัวเดี่ยว

3.6 เครือญาติ (Kindred)

ความเป็นญาติของมนุษย์ มีสาเหตุมาจากองค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ทาง คือ สืบสายเลือด หรือการถ่ายทอดทางพันธุกรรม อันเป็นผลของการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติของมนุษย์ ญาติแบบนี้เราอาจนับโดยตรงขึ้นไป คือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด และเราอาจนับโดยตรงลงมา คือ ลูก

หลาน เหลน ก็ได้ เราอาจเรียกญาติแบบนี้ว่าญาติร่วมสายโลหิต ความเป็นญาติอีกทางหนึ่งเกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางสังคม คือ เกิดขึ้นจากการที่สังคมกำหนดให้มีความเป็นญาติกัน โดยไม่มีความจำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือความต่อเนื่องทางชีววิทยาต่อกันเลย ซึ่งก็คือญาติที่ได้มาจากการแต่งงานหรือญาติที่เกิดขึ้นเพราะผลของการแต่งงาน ทั้งนี้เพราะการแต่งงานของบุคคลย่อมก่อให้เกิดความเป็นญาติกันระหว่างญาติพี่น้องของฝ่ายชายหรือฝ่ายสามี กับญาติพี่น้องของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายภรรยาด้วย (สนิท สมัครการ, 2519)

จากการศึกษาระบบเครือญาติของชุมชนบ้านแสนสุข พบว่าระบบเครือญาติของชาวบ้านชุมชนบ้านแสนสุขนั้นเกิดขึ้น จากทั้งสายโลหิตและการแต่งงาน ส่วนในเรื่องของการนับญาตินั้น ชาวบ้านชุมชนบ้านแสนสุข มีการนับญาติทั้งสองทาง (Bilateral) คือ ทั้งฝ่ายพ่อ และฝ่ายแม่ มีการให้ความสำคัญต่อการนับญาติทั้งสองฝ่ายทัดเทียมกัน ทั้งนี้ รวมไปถึงสามีและภรรยาของญาติข้างพ่อและญาติข้างแม่ด้วย ดังเห็นจากการเรียก พี่ชายหญิงของพ่อและแม่ว่า เวี๊าะ เรียกน้องชายหญิงของพ่อและแม่ว่า จี จู หรือ เงาะ เป็นต้น และจากการนับญาติทั้งสองฝ่ายเช่นนี้ ทำให้มีเครือญาติเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การให้ความสำคัญแก่ญาติทั้งหลายจึงไม่สามารถเป็นไปอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะมีความสัมพันธ์สนิทสนมกับญาติคนใดมากกว่ากัน ก็จะทำให้ความสำคัญแก่ญาติผู้นั้นสูงกว่าคนอื่น ๆ แต่ความนับถือและนับญาตินั้นยังคงมีให้แก่ญาติทุกคนทั้งฝ่ายบิดาและมารดา

จากความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวบ้านชุมชนบ้านแสนสุขนี้เป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน การงานอาชีพมีการให้ความช่วยเหลือด้านการแลกเปลี่ยนแรงงานในการผลิตซึ่งกันและกัน (Exchange Labor) เช่น การประกอบอาชีพการประมง เมื่อแรงงานในการเป็นลูกน้องเรือขาด เจ้าของเรือก็มักจะต้องการญาติที่มีความชำนาญในการออกเรือก่อนที่จะจ้างคนอื่นมาทำหน้าที่นี้แทน หรือในกรณีที่มีพิธีสำคัญเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน หรืองานเลี้ยงน้ำชาต่าง ๆ บรรดาญาติ ๆ ของเจ้าภาพก็มักจะมาช่วยในงานพิธีที่จัดขึ้น คำเรียกเครือญาติ (Kinship Terminology) คำเรียกญาติในแต่ละวัฒนธรรมถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เรียกและกำหนดความสัมพันธ์ทางสายเลือด และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแต่งงานและเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในระหว่างรุ่นอายุของผู้คน (Generation) และยังบ่งบอกถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคลได้ด้วย ในสังคมชาวประมงมุสลิมที่ชุมชนบ้านแสนสุข มีคำเรียกเครือญาติที่สำคัญ ดังนี้

1. คนรุ่นปัจจุบัน เริ่มจากการแทนตัวเอง ด้วยชื่อภาษาอาหรับ และหากเป็นคนระดับเดียวกันจะใช้การเรียกชื่อของบุคคลนั้นเช่นกัน หากเป็นผู้ที่มีอาวุโสมากกว่าก็จะเรียกว่า "บัง" หมายถึงพี่ชาย เรียก "นิ, กะ" หมายถึง พี่สาว และเรียกผู้ที่มีอายุน้อยกว่าทั้งน้องชายและน้องสาวว่า "เต๊ะ" และ จะเรียกลูกพี่ลูกน้องทั้งฝ่ายพ่อและแม่ เหมือนกับการเรียกชื่อพี่น้องของตนเอง

2. คนรุ่นพ่อ จะเรียกพ่อของตนเองว่า "เจ๊ะ, ป๊ะ หรือ เป๊ะ" สำหรับผู้ที่เคร่งศาสนา จะเรียกพ่อว่า "เย๊ะ" และจะเรียกแม่ว่า "เม๊ะ, มะ หรือ แม๊ะ" ส่วนคำที่ใช้เรียกพี่ชายหรือพี่สาวของพ่อและแม่จะเรียกเหมือนกันคือ "เว๊ะ, เต๊ะ และดอ" และจะเรียกน้องชายหรือน้องสาวของพ่อและแม่ว่า "เงาะ, จี และ จู" ตามลำดับ ทั้งนี้อาจใช้คำเรียกพี่ – น้อง พ่อและแม่แทนกันได้ไม่กำหนดตายตัว เนื่องจากอาจมีจำนวนมาก – น้อย แตกต่างกัน "เต๊ะและดอ" อาจถูกนำมาใช้นำหน้าชื่อของน้องสาวหรือน้องชายของพ่อและแม่เช่นเดียวกับคำว่า "เงาะและจี" ที่อาจถูกนำมาใช้นำหน้าชื่อของพี่ชายหรือพี่สาวของพ่อและแม่ ในกรณีที่พ่อหรือแม่มีพี่มากกว่า 3 คน คำนำหน้าทั้ง 4 คำนี้ใช้แทนกันได้ เพียงแต่เรียงลำดับให้ถูกต้องเท่านั้น ยกเว้น คำว่า "เว๊ะ" จะใช้นำหน้าชื่อพี่ชายหรือพี่สาวคนโตของพ่อและแม่เท่านั้น และคำว่า "จู" จะใช้นำหน้าชื่อน้องชายหรือน้องสาวคนเล็กของพ่อและแม่เท่านั้น

3. คนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จะเรียกเหมือนกันทั้งฝ่ายพ่อและแม่ คือเรียกว่า "โต๊ะ" ถ้าเป็นตา และ ปู่ จะเรียกว่า "เจ๊ะวอ หรือ เป๊ะ" และเรียกยายและย่าว่า "เม๊ะ"

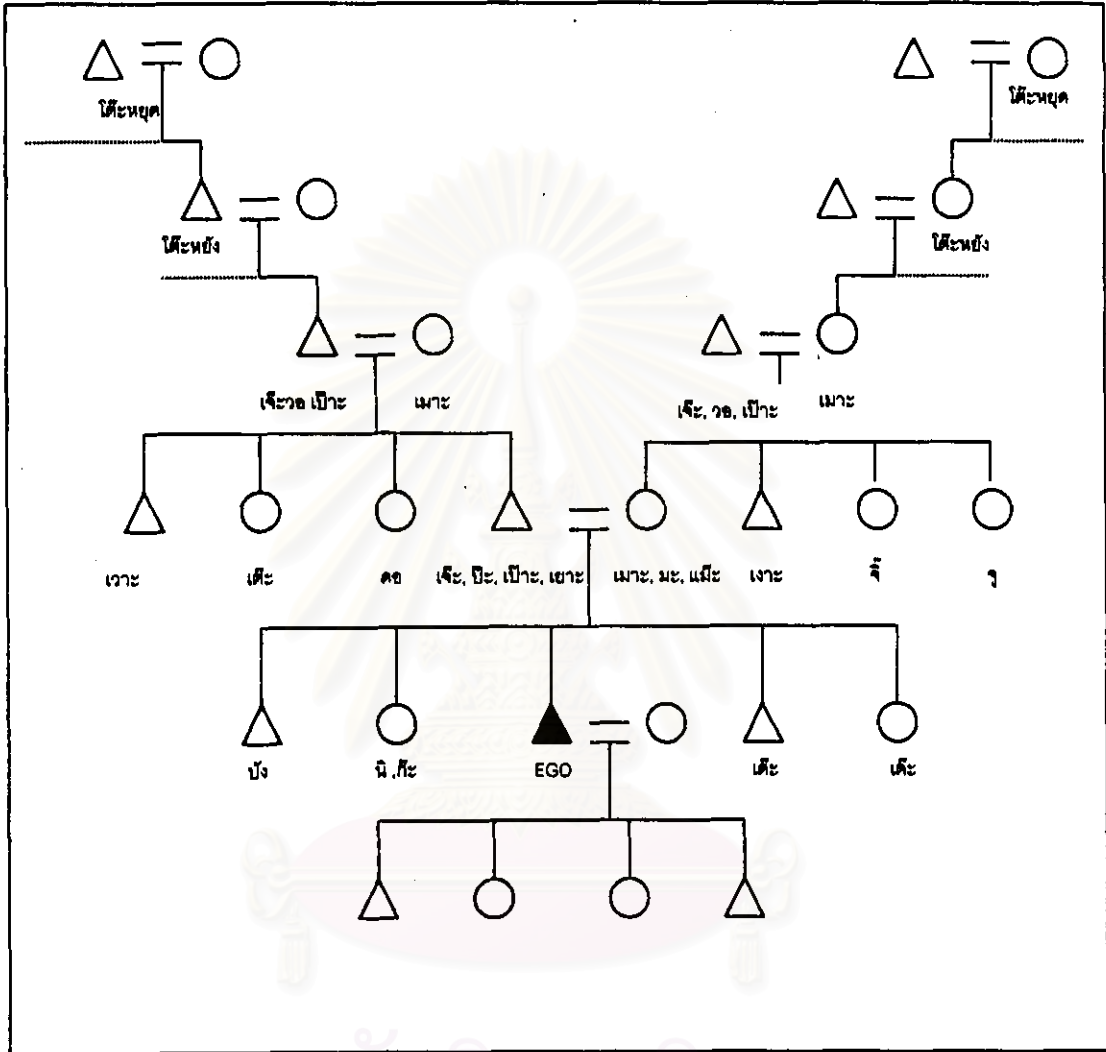
4. คนรุ่นทวด จะเรียกเหมือนกันทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ ทั้งทวดผู้หญิงและทวดผู้ชายว่า "โต๊ะหยิ่ง"

5. คนรุ่นที่สูงกว่าทวด จะเรียกเหมือนกันทั้งฝ่ายพ่อและแม่ว่า "โต๊ะหยุด"

6. คนรุ่นหลาน จะเรียกคนรุ่นหลานด้วยการเรียกชื่อภาษาอาหรับ

ส่วนการเรียกลูกสะใภ้หรือลูกเขยจะเรียกเหมือนกับพี่ชาย – พี่สาว ของตัวเอง

แผนภาพที่ 13
 ผังแสดงการนับเครือญาติ

หมายเหตุ : การเรียกลูกและหลาน จะใช้การเรียกชื่อตัวแทนสรรพนาม ต่างจากการเรียกสรรพนามแทนเครือญาติอาวไต่

3.7 การตาย

เมื่อมีการตาย ญาติพี่น้องก็จะไปแจ้งให้โต๊ะอิหม่าม โต๊ะคอเต็บ หรือโต๊ะบิลาลทราบ จะมีการตักถองบอกคนในชุมชนให้ทราบ ญาติสนิทและเพื่อนบ้านที่สนิทกับผู้ตายทุกคนจะมุ่งไปที่บ้านคนตาย อาจจะเพื่อปลอบผู้ที่ยังอยู่ เพื่อเยี่ยมศพหรือมาลัย และเพื่อร่วมอาบน้ำศพ ซึ่งจะเป็นการร่วมอาบน้ำศพกันจริงๆ โดยใช้ น้ำรดศพตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงเท้า จะรดน้ำข้างขวาก่อน 3 ครั้ง แล้วมารดน้ำข้างซ้ายอีก 3 ครั้ง เมื่อหมดผู้ที่ประสงค์จะอาบน้ำศพแล้ว โต๊ะอิหม่ามก็จะอาบน้ำศพที่ผสมการบูร ใบพุทรา และดอกมะลิอีก 3 ครั้ง แล้วจึงอาบน้ำละหมาดให้ศพ เป็นอันเสร็จพิธีอาบน้ำศพ จากนั้นเช็ดตัวให้ศพก่อนนำมาห่อใช้สำลีปิดทวารทั้งห้าและตามข้อพับต่างๆ

การห่อศพจะใช้ผ้าขาว 3 ชั้นสำหรับผู้ชาย และผ้าขาว 5 ชั้นสำหรับผู้หญิง แต่ละชั้นจะโรยด้วยพิมเสนและการบูร อาจจะใช้ดอกไม้หอมๆด้วย แล้วพับผ้าห่อศพโดยให้ผ้าทางขวาทับทางซ้าย ผูกด้วยผ้าที่ตัดไว้ยาวๆ เหนือศีรษะรวบเป็นจุก ผูกที่อก เอว ต้นขา และปลายเท้ารวบเหมือนศีรษะ อาจจะละหมาดให้ศพก่อนหรือนำไปละหมาดที่กูโบ(สุสาน)ก็ได้ จากนั้นผู้ชายเท่านั้นจึงจะร่วมพิธีต่อได้ ผู้หญิงจะต้องรออยู่ที่บ้าน พวกผู้ชายจะนำศพวางบนแคร่หามไปกูโบ ขณะเดียวกันจะมีคนช่วยชุดหลุมเตรียมไว้แล้ว เมื่อละหมาดเสร็จก็จะนำศพฝัง ผู้ที่มาช่วยในการฝังก็กอบดินค่อยๆ โยนลงในหลุม มีผู้ลงในหลุมช่วยกันดินไม่ให้กระทบแรงเกินไป ทุกอย่างทำอย่างนิ่มนวลเพื่อเป็นการให้เกียรติศพ เมื่อผู้ลงในหลุมขึ้นมาแล้วก็จะช่วยกันถมดินจนเต็มและพูนดินขึ้นมาเป็นเนิน มีก้อนหินหรือเสาปูนปักเป็นเครื่องหมาย จะมีการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานที่ฝังศพหรือที่บ้านก็ได้ 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วัน

สมัย วิถีรุ่งโรจน์ (2537: 148) กล่าวว่าหลังจากที่ญาติเสียชีวิตไป มุสลิมจะไม่มีการไว้ทุกข์ เพราะเชื่อว่าผู้ตายได้ไปอยู่กับพระเจ้าแล้ว อาจจะมีการทำบุญให้ผู้ตายหลังจาก 7 วัน 45 วัน หรือ 100 วัน แล้วแต่ฐานะ แต่บางคนไม่เชื่อเรื่องการทำบุญให้ผู้ตายจึงไม่ต้องทำ ชาวบ้านบางคนบอกว่าการทำบุญเป็นธรรมเนียมของชาวพุทธ มุสลิมไม่จำเป็นต้องทำ แต่ชาวมุสลิมจะมีการไปเยี่ยมหลุมฝังศพปีละครั้งเป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นการระลึกถึงผู้ตายในวันทำบุญออกบวช หรือวันตรุษอีดิลฟิตรี และวันตรุษอีดิลอัฎฮา

3.8 การแบ่งมรดก

การแบ่งมรดกมีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ตามหลักกฎหมายอิสลาม โดยมีการกล่าวถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ในการแบ่งมรดกและการรับมรดกเอาไว้อย่างละเอียด คือหากพ่อตาย จะต้องแบ่งมรดกให้แม่ครึ่งหนึ่งก่อน อีกครึ่งจะนำมาแบ่งให้กับลูก ๆ ทุกคน ลูกผู้ชายจะได้รับส่วนแบ่งเป็นสองเท่าของลูกผู้หญิง (ฝ่ายชายได้สองส่วนฝ่ายหญิงได้หนึ่งส่วน) เนื่องจากถือว่าฝ่ายชายเป็นผู้ดูแลฝ่ายหญิง และต้องรับภาระในการเลี้ยงดูครอบครัว และสืบทอดวงศ์ตระกูลต่อไป ไม่ถือว่าฝ่ายหญิงเสียเปรียบเนื่องจากฝ่ายหญิงจะได้ครอบครัวสามีอีก 2 ส่วน สามี-ภรรยา ทุกคู่ จะได้รับส่วนแบ่งจากมรดก คู่ละ 3 ส่วนเท่ากันหมด ถ้าแม่ตายก็เช่นเดียวกันจะแบ่งให้พ่อครึ่งหนึ่งก่อนที่เหลือจะแบ่งให้ลูก ๆ ทุกคน การแบ่งมรดกตามหลักกฎหมายอิสลามนี้จะใช้ต่อเมื่อไม่มีการทำพินัยกรรมไว้ล่วงหน้าเท่านั้น ถ้ามีการกล่าวมอบมรดกด้วยวาจา หรือ เขียนเป็นพินัยกรรมก็ต้องปฏิบัติตาม

พินัยกรรมที่เขียนไว้จะมีผลก็ต่อเมื่อนำไปฝากไว้กับโต๊ะอิหม่ามการกล่าวมอบมรดกก็เช่นเดียวกันจะต้องทำต่อหน้าโต๊ะอิหม่ามและญาติ ๆ ของผู้ที่ครอบครัวเคารพนับถือ ครอบครัวที่ทำพินัยกรรมแบบนี้ มักจะแบ่งมรดกให้ลูกคนที่จะอาศัยอยู่ด้วยในบ้านปลายชีวิต มากกว่าลูกคนอื่น ๆ บางครอบครัวจะไม่แบ่งครึ่งหนึ่งสำหรับพ่อหรือแม่ก่อนจะนำมรดกทั้งหมดมาแบ่งให้ลูกเลย ลูกที่ใกล้ชิดที่สุดมักจะได้มรดกมากเป็นพิเศษ

3.9 ศาสนาอิสลามในชีวิตประจำวัน

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมมากที่สุด ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ ตลอดจนหลักจริยธรรมต่าง ๆ ส่วนอยู่ในกฎแห่งชีวิตของชาวมุสลิมทั้งสิ้น แม้ว่าในปัจจุบันสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมจะได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และชาวไทยมุสลิมจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่จะพบว่า การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ของชาวไทยมุสลิมยังคงอยู่ในขอบเขตบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามทั้งสิ้นและยังคงพบว่า ศาสนาอิสลามยังมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของการอบรมสั่งสอนให้เด็กได้รับรู้เกี่ยวกับหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ ตลอดจน

หลักจริยธรรมทางศาสนาอิสลามอันเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ในแนวทางอิสลามและการเป็นมุสลิมที่ดี ศาสนาอิสลามยังคงเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ อีกมากมาย ซึ่งสามารถแบ่งเป็นส่วนของหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม กับส่วนที่ศาสนาอิสลามได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในช่วงชีวิตของชาวมุสลิมชนแดนสุข ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

หลักการของศาสนาอิสลาม สามารถแบ่งเป็นหลักใหญ่ๆ ได้ 2 ประการ คือ

3.9.1. หลักศรัทธา เรียกว่า “รูกนอิมาน” ซึ่งเป็นหลักการหรือบทบัญญัติที่มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธายึดมั่น (การิม อับดุลเลาะฮ์, 2538: 1-2)

3.9.1.1. ศรัทธาต่ออัลลอฮ์

3.9.1.2 ศรัทธาต่อ มะลาอิกะฮ์ (เทวดา) ของอัลลอฮ์

3.9.1.3 ศรัทธาต่อคัมภีร์ของอัลลอฮ์

3.9.1.4 ศรัทธาต่อบรรดารอซูล (ศาสนทูต) ของอัลลอฮ์

3.9.1.5 ศรัทธาต่อวันอาอิลเราะฮ์ (วันสุดท้ายแห่งโลก)

3.9.1.6 ศรัทธาต่อการกำหนดของอัลลอฮ์ ทั้งทางดีและทางร้าย

3.9.2. หลักปฏิบัติ เรียก “รูกนอิสลาม” คือ หลักการหรือบทเรียนที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522: 59) ชาวไทยมุสลิมต้องยึดมั่นในหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่จะอบรมสั่งสอนลูกหลานได้รับรู้เกี่ยวกับ หลักศรัทธา และหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามเพื่อเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการอบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดเรื่องราวของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นหลักศรัทธาทางศาสนานี้ ส่วนหนึ่งใช้วิธีการอบรมสั่งสอนผ่านทางโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือมัสยิด อีกส่วนหนึ่งพ่อแม่ มักจะนำเรื่องราวทางศาสนาอิสลามสอดแทรกไว้ในการเล่นตำนาน นิทาน หรือคติสอนใจต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประการคือ

3.9.2.1 การปฏิบัติตน

การกล่าวปฏิบัติตนหรือที่เรียกกันว่าการประกาศศรัทธานั้น ชาวมุสลิมในชุมชนจะต้องปฏิบัติทุกคนอย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต โดยกล่าวด้วยความตั้งใจและเข้าใจในเนื้อหาจากถ้อยคำที่

กล่าวออกมาอย่างชัดเจน คำกล่าวปฏิบัติตนเป็นภาษาอาหรับว่า "อัลอะดูอันลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ อะอัลอะดูอันนะมุฮัมมัดเราะซูลุลลอฮ์" สามารถแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า "ข้าพระองค์ขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์" (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522:78)

การกล่าวปฏิญาณตนของชาวมุสลิม จะต้องกล่าวต่อหน้าพยานที่เป็นชาวมุสลิมด้วยกัน 2 คน การปฏิญาณตนที่สมบูรณ์ ผู้ปฏิญาณจะต้องมีความศรัทธา ตั้งใจปฏิบัติ ส่วนผู้เข้ามาอยู่ในชุมชนและต้องการเปลี่ยนจากการนับถือศาสนาอื่นๆ มานับถือศาสนาอิสลามก็ต้องปฏิญาณตนด้วยเช่นกัน เช่นในกรณีของป้าแป้วที่ย้ายจากกรุงเทพฯ มาขายปลาแห้งที่ชุมชนแสนสุข เดิมนับถือศาสนาพุทธไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเท่าที่ควร อีกทั้งยังถูกกีดกันไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรมบางอย่าง ป้าแป้วจึงเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลาม หลังจากนั้นป้าแป้วได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านมากขึ้น อีกทั้งยังได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นพวกเดียวกัน โดยการให้เข้าร่วมงานเลี้ยงต่างๆ สามารถเข้ามัสยิดและร่วมพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามได้ ป้าแป้วจึงมีความรู้สึกผูกพันและศรัทธาในศาสนาอิสลามจนกระทั่งในปัจจุบันไม่คิดจะกลับไปนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่นๆอีกเลย และจะเห็นได้จากอีกตัวอย่างหนึ่งคือ นายวิจิตซึ่งแต่เดิมนับถือศาสนาพุทธมีภูมิลำเนาอยู่ที่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ได้รู้จักกับอานีเยะซึ่งเป็นชาวมุสลิมชุมชนแสนสุข มีความสนิทสนมจนเกิดความรักใคร่ชอบพอและแต่งงานกัน วิจิตจึงปฏิญาณตนเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลามตามอานีเยะ จนกระทั่งในปัจจุบันก็ยังนับถือศาสนาอิสลามอยู่โดยยังมีความศรัทธาต่อศาสนาอิสลามและยังไม่คิดที่จะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นเช่นกัน

สำหรับการกล่าวคำปฏิบัติตนนี้เป็นการแสดงออกถึงยอมรับในหลักเอกภาพของอัลลอฮ์ (หลักเตาฮีด) ซึ่งยอมรับว่าตนได้ศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว คือ อัลลอฮ์ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดอีกนอกจากพระองค์ การยอมรับหลักการนี้จะแสดงถึงการปฏิเสธที่จะยอมรับนับถือใครและสิ่งอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์เท่านั้นและเป็นการยอมรับว่า นบีมุฮัมมัด เป็นนเราะซูล (ศาสนทูต) ของอัลลอฮ์ เป็นผู้นำทางให้มวลมนุษย์ได้รู้จักอัลลอฮ์และเคารพภักดีต่อพระองค์

3.9.2.2 การละหมาด (นมาซ)

การละหมาด หรือ นมาซ มาจากภาษาอาหรับว่า "อัค-เศาะลาต" แปลว่าการขอพรหรือ "ดูอาวี"

การละหมาด เป็นการแสดงความเคารพต่อพระเจ้าทั้งร่างกายและจิตใจอัลลอฮ์ทรงบัญญัติให้มุสลิมดำรงละหมาดไว้อย่างเคร่งครัดโดยตรัสไว้ในอัล-กุรอานความว่า "จงรักษานมาซทั้งหลายและนมาซกึ่งกลาง และจงยืนต่ออัลลอฮ์โดยนอบน้อมภักดี" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความนอบน้อมจงรักภักดีต่อพระองค์ และขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ให้ตั้งอยู่ในแนวทางของพระองค์ ยับยั้งให้พ้นจากการประกอบความชั่ว และสิ่งที่ไม่เป็นธรรม บุคคลที่ดำรงการละหมาดเป็นนิจมีอิทธิพลต่อจิตใจ ทำให้มีจิตใจที่ตั้งงาม ระลึกถึงอัลลอฮ์อยู่ตลอดเวลา ย่อมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ด้วยความยำเกรง ไม่กล้าทำในสิ่งที่ฝ่าฝืนคำสั่งของพระองค์

การกระทำละหมาด 2 ลักษณะคือ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด , 2522 : 80)

1. ละหมาด ซฟัรฺหรือฟิรดู เป็นละหมาดบังคับประกอบด้วยการละหมาดประจำวัน ทั้ง 5 เวลาละหมาดวันศุกร์ ละหมาดคนตาย (ญะนาซะฮฺ)
2. ละหมาดซุนนะฮฺ หรือ ละหมาดสุนัต คือ ละหมาดที่ไม่บังคับ ถ้าปฏิบัติแล้วได้บุญ หากไม่ปฏิบัติก็ไม่ถือเป็นบาป ประกอบด้วยละหมาดก่อนหรือหลังละหมาดประจำวันวันละ 5 ครั้งละหมาดให้เกียรติแก่มัสยิด ละหมาดเนื่องในวันตรุษต่างๆ เช่น ในวัน อีดุล-ฟิตรี และอีดุลอฎฮา ละหมาดเนื่องในวันจันทร์ปราคา หรือ สุริยุปราคา และละหมาดขอพรเป็นต้น

วันศุกร์เป็นวันสำคัญที่สุดในศาสนาอิสลามจะมีการละหมาดร่วมกันของชาวมุสลิมในชุมชน ในวันศุกร์นี้เป็นบัญญัติของอัลลอฮ์ที่ให้ผู้อยู่ในเกณฑ์บังคับทางศาสนานำบัญญัติ (มุกลัลฟ) ทุกคน โดยเฉพาะชายมุสลิมทุกคนต้องไปละหมาดรวมกันที่มีสยิดในตอนเวลาตะวันคล้อย (เวลาละหมาดซุฮริ) การบัญญัติให้มีการละหมาดกันในวันศุกร์นั้น ทำให้ชาวมุสลิมได้มีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของชาวมุสลิมในชุมชน

ชนด้วย ในชุมชนแสนสุขจัดให้วันศุกร์เป็นวันละหมาดรวมสำหรับชาวมุสลิมผู้ชาย ส่วนผู้หญิงชาวมุสลิมนั้นจะมีการละหมาดรวมกันที่มีสยิดในวันเสาร์แทน

กำหนดเวลาที่ชาวมุสลิมถือปฏิบัติในการทำละหมาดในแต่ละวันนั้น จะถือปฏิบัติวันละ 5 เวลา ดังนี้คือ

1. เวลาเช้ามีด เรียกว่า ละหมาดซุหฺน ปฏิบัติ 2 ร็อกอะฮฺ
2. เวลาเที่ยงวัน เรียกว่า ละหมาดซุฮฺร ปฏิบัติ 4 ร็อกอะฮฺ
3. เวลาบ่าย เรียกว่า ละหมาดอัสฺร ปฏิบัติ 4 ร็อกอะฮฺ
4. เวลาพระอาทิตย์ตก เรียกว่า ละหมาดมัฆริบ ปฏิบัติ 3 ร็อกอะฮฺ
5. เวลาค่ำ เรียกว่า ละหมาดอิซา ปฏิบัติ 4 ร็อกอะฮฺ

ความสะอาดในการทำละหมาด ชาวมุสลิมถือว่า การละหมาดเป็นการเข้าเฝ้าอัลลอฮฺ ดังนั้น ก่อนที่จะเข้าเฝ้าอัลลอฮฺจักต้องสำรวมตน และขัดเกลาจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ และทำความสะอาดร่างกายของตนตามศาสนาบัญญัติ เช่น ก่อนละหมาดมุสลิมจะต้องมีน้ำละหมาด หมายถึง ได้ผ่านการอาบน้ำละหมาดมาแล้ว และสวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาด สุภาพ เรียบร้อย สำหรับผู้หญิงต้องอยู่ในชุดที่มิดชิด เปิดได้เฉพาะใบหน้าและฝ่ามือ ส่วนชายต้องไม่ให้ผมปรกหน้าผาก ฉะนั้นจึงพบว่า ชายมุสลิมเวลาทำละหมาดมักจะสวมหมวก

ส่วนประกอบของการละหมาด การละหมาดจะเริ่มตั้งแต่การยืนขึ้นหันหน้าไปทางกิบละฮฺ คือ ทิศทางที่ตั้งของวิหารกะฮฺบะฮฺ จะมีการอ่านอัลกุรอานประกอบกับอิริยาบถต่างๆ กระบวนอิริยาบถของละหมาดแต่ละเวลาจะมีขั้นตอนอย่างเดียวกัน จะแตกต่างกันแต่ในเรื่องความมากน้อยของท่วงท่า

ทิศทางในการมุ่งสู่ ในการทำละหมาด มุสลิมทุกคนทั่วโลกจะต้องหันหน้าไปทิศเดียวกัน ทิศนั้นเรียกว่า "กิบละฮฺ" สำหรับชาวไทยมุสลิม ชุมชนบ้านครัวเหนือในการทำละหมาดจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

ชาวมุสลิมเชื่อว่า การละหมาดเป็นการภักดีต่อองค์อัลลอฮ์ ผู้ทำการละหมาดอยู่เป็นประจำ เป็นผู้กระทำความดี จะได้รับผลตอบแทนที่ดีจากอัลลอฮ์ คือ จะได้อยู่ในสวรรค์ ได้รับความปลอดภัยในโลกหน้า (อาคิเราะฮ์) ไม่ต้องถูกลงโทษ ได้รับอภัยโทษ และได้รับปัจจัยการยังชีพอันประเสริฐ ในทางตรงข้าม ผู้ที่ไม่ละหมาด จะตกอยู่ในไฟนรก

3.9.2.3 การถือศีลอด (อัสเศอมาห์ หรือ อัส-ศิยาม)

การถือศีลอด เป็นการงดหรือระงับจากการรับประทานอาหาร การดื่ม การร่วมประเวณี และการควบคุมตนเองอยู่ในขอบเขตจริยธรรมของศาสนา การถือศีลอดจะกระทำในเวลากลางวัน ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นในตอนเช้าจนกระทั่งพระอาทิตย์ตกในตอนค่ำ เป็นเวลา 1 เดือน คือ เดือนที่ 9 ตามปฏิทินทางจันทรคติของอิสลาม ซึ่งเรียกว่า เดือน "รอมฎอน" โดยปฏิทินของอิสลามถือว่าจันทรคติเป็นหลักในปีหนึ่งเดือนรอมฎอนจะเริ่มเร็วขึ้น 11 วัน แต่ให้นับว่าใน 3 ปีให้เร็วขึ้น 1 เดือน เดือนรอมฎอนนี้อาจมี 29 หรือ 30 วัน แต่ตามหลักที่ปฏิบัติเคร่งครัดให้เริ่มถือศีลอด เมื่อพระจันทร์ขึ้นบนท้องฟ้าเป็นครั้งแรกในต้นเดือนที่ 9 ทางจันทรคติ (รอมฎอน) และให้เลิกถือศีลอดในเมื่อเห็นพระจันทร์อีกครั้งหนึ่งในเดือนเชาวาล หากในวันสิ้นสุดของเดือน คือ 29 วันยังไม่เห็นพระจันทร์ ก็ให้อดต่ออีก 1 วันให้เป็น 30 วัน

มุสลิมทุกคนที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง จะต้องถือศีลอดเพื่อเป็นการฝึกร่างกายและจิตใจให้มีความอดทนอดกลั้นหนักแน่นและตระหนักถึงความหิวโหย ระลึกถึงความอดอยากของผู้ที่ยากจนขัดสน ไม่มีอาหารจะกินว่าเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนโดยตรง โดยเฉพาะการบริจาคทานที่เรียกว่า "ซะกาต" ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการถือศีลอดก็เพื่อเป็นการทดสอบความศรัทธาของชาวมุสลิมทุกคนที่มีต่อพระเจ้า ทดสอบและฝึกฝนความซื่อสัตย์ต่อตนเองในเรื่องการอดอาหารแม้ว่าจะอยู่ในที่ลับตาผู้อื่น ไม่มีผู้ใดรู้เห็นแต่พวกเขายังเชื่อมั่นว่า พระเจ้าทรงรู้ถึงการกระทำทุกอย่างของพวกเขา และหากมุสลิมทุกคนสามารถผ่านพ้นช่วงเวลาของการถือศีลอดนี้ไปได้ ทุกคนจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและสามารถทำตนเองเป็นตัวอย่างแก่ลูกหลานให้ถือปฏิบัติตามเป็นเยี่ยงอย่าง

บุคคลที่ต้องถือศีลอด สำหรับผู้จะต้องปฏิบัติการถือศีลอดนั้น มีบทบัญญัติว่า จะต้องเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม บรรลุศาสนากาวะคือ ชาวที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป หญิงอายุตั้งแต่เริ่มมีประจำเดือน มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ในกรณีของหญิงจะต้องสะอาดปราศจากเลือดประจำเดือน หรือเลือดที่ออกมาหลักจากการคลอดบุตร เป็นผู้ที่มีความสามารถจะถือศีลอดได้ ไม่เจ็บป่วยและเป็นผู้ที่อยู่ในถิ่นฐานนั้น ไม่ใช่คนเดินทาง อย่างไรก็ตามพบว่าได้มีการฝึกให้เด็กได้เกิดความเคยชินและเกิดศรัทธาอย่างจริงใจเมื่อเติบโตขึ้น โดยผู้ที่เป็นปู่ ย่า ตา ยายก็มักที่จะนิยมนั่งสอนและถือปฏิบัติให้ลูกหลานดูเป็นตัวอย่างด้วย

บรรยากาศช่วงที่มีการถือศีลอดในชุมชนแสนสุข ในช่วงเวลากลางวันจะค่อนข้างเงียบเหงาชาวบ้านจะเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ไม่อยากสูงส่งกับคนอื่นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ละเมิดหลักจริยธรรมของศาสนาโดยเกรงว่าการพบปะพูดคุยกันจะทำให้มีโอกาสทำผิดมากขึ้น จนอาจทำให้เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันได้ นอกจากนี้การเก็บตัวอยู่ในบ้านเป็นการพักผ่อนลดความอ่อนเพลียจากการอดอาหาร ด้วยเหตุผลดังกล่าวในช่วงเวลากลางวันชาวบ้านส่วนมากจึงอยู่ในบ้านของตัวเอง จนกระทั่งเสียงกลองจากมัสยิดอันเป็นสัญญาณบอกเวลาพระอาทิตย์ตกตั้งขึ้น ชาวมุสลิมชุมชนแสนสุขจึงสามารถปฏิบัติตัวตามปกติได้ ทำให้บรรยากาศในชุมชนกลับมาคึกคักอีกหน ชาวบ้านจะออกมาจับจ่ายซื้อหาอาหารที่มีให้เลือกมากมาย โดยเฉพาะอาหารหวานจะได้รับความนิยมมากเนื่องจากสามารถชดเชยพลังงานได้ดีกว่าอาหารประเภทอื่น ในช่วงที่มีการถือศีลอดจะมีการขายอาหารหลากหลายชนิดในตอนกลางคืน เช่น โรตีสาน ข้าวเหนียวเหลือง สังขยา ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวยา และก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น อาหารเหล่านี้จะขายจนเกือบสว่างเพราะมีชาวบ้านจำนวนมากจับกลุ่มสังสรรค์กันจนเช้า หลายคนหันมาทำงานกลางคืนและนอนตอนกลางวันแทน

ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ต่างมีศรัทธาในการถือศีลอดอย่างเคร่งครัด ส่วนใหญ่มุ่งปฏิบัติศาสนกิจลักษณะนี้ด้วยความมุ่งมั่น และเชื่อว่าจะเกิดผลดีแก่ตนเองและสังคม ซึ่งผลดีต่อผู้ปฏิบัติจะได้รับความสุขใจที่เกิดจากความหวังในชีวิตหน้าตามแต่อัลลอฮ์จะทรงโปรด เสริมสร้างให้เกิดศรัทธาต่อองค์อัลลอฮ์แนวแน่ยิ่งขึ้นให้ชนะใจตนเอง จิตใจหนักแน่นไม่คล้อยตามอำนาจใฝ่ต่ำหรือถือจิตใจตนเองเป็นใหญ่เป็นการอบรมขัดเกลาอุปนิสัยใจคอ และความประพฤติให้เป็นคนดี เช่น เห็นใจผู้ขัดสนยากจนที่ต้องประสบความหิวกระหาย เนื่องจากประสบการณที่ตนเองได้รับสำนึกในความเสมอภาคของมนุษย์เพราะทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือยากจนต่างก็ต้องถือศีล

อดเหมือนกับฝึกให้อ่อนนุ่มต่อมตนด้วยความรู้สึกในความอ่อนแอ ไร้อำนาจของมนุษย์ และเกิดความอยากค้นคว้าศึกษาเรื่องศาสนาอิสลามให้ลึกซึ้งกว่าเดิม เกิดความอึดเอิบใจในความรู้สึกที่ว่า ได้บำเพ็ญตนอยู่ในศาสนาที่อัลลอฮ์ทรงกำหนด และเจริญรอยตามแบบอย่างที่ท่านศาสดาได้เคยปฏิบัติมาแล้ว และเป็นการเพิ่มอำนาจความอดทนของร่างกาย และการศึกษาทางวิชาแพทยศาสตร์ได้พิสูจน์ว่า การอดอาหารในการถือศีลอดนั้นไม่ได้เป็นโทษต่อร่างกายแต่กลับมีผลดีเพราะอวัยวะการย่อยอาหารได้พักผ่อนในรอบวัน การอดอาหารจะช่วยรักษาโรคกระเพาะ โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูงและเป็นการป้องกันโรคเบาหวานซึ่งเกิดจากผู้ที่มิน้ำหนักเกิน และลดกรดในปัสสาวะ ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคต่างๆ ด้วย

สำหรับผลดีต่อสังคมอันเกิดจากการถือศีลอดนั้น ชาวมุสลิมเชื่อมั่นว่า การถือศีลอดเป็นการสร้างภราดรภาพให้เกิดขึ้นในสังคมเนื่องจากการถือศีลอดเป็นข้อกำหนดบังคับให้มุสลิมทุกคนไม่ว่าร่ำรวยหรือยากจน มีฐานะตำแหน่งอย่างไรในสังคมก็ต้องถือศีลอดเหมือนกันหมด อันแสดงถึงความเสมอภาคของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยอัลลอฮ์เช่นกัน และมีหน้าที่ต้องเคารพยำเกรงต่ออัลลอฮ์เหมือนๆ กับการถือศีลอดทำให้คนร่ำรวยระลึกถึงและเห็นอกเห็นใจคนยากจนที่อดอยากหิวโหย เกิดจิตสำนึกที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจไมตรีต่อกัน เสริมสร้างมิตรภาพและการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ลดช่องว่างระหว่างคนยากจนกับคนร่ำรวย และเปิดโอกาสให้คนที่หลงผิดกลับใจ เริ่มต้นทำความดีใหม่ตามแนวทางของอัลลอฮ์ อันเป็นการช่วยสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น

3.9.2.4 การบริจาคซะกาต

คำว่า ซะกาต เป็นคำที่มาจากภาษาอาหรับที่ว่า "ซะกาษ" แปลว่า การทำให้บริสุทธิ์หรือการทำให้หมดมลทิน ความเจริญงอกงาม ซะกาตจึงหมายถึงการจ่ายทานบังคับจากผู้ที่มั่งคั่งทรัพย์สิน ครอบรอบปีเมื่อเกินจำนวนที่กำหนด ให้แก่คนที่มีสิทธิ์รับบริจาคตามอัตราที่กำหนด (พิศุทธิ์ หนะยียิติน , 2519: 44)

หลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม บัญญัติให้มุสลิมทุกคนที่อยู่ในฐานะที่จะแบ่งปันทรัพย์สินส่วนที่เหลือใช้ บริจาคให้แก่ผู้ยากจนขัดสน การบริจาคเป็นสิ่งสำคัญ มีคุณค่าต่อตัวมนุษย์เอง ขัดเกลาลจิตใจมนุษย์ให้สะอาดบริสุทธิ์ เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะเป็นผู้ขาด

ความอดทนและเห็นแก่ตัวและเป็นการชำระบาปที่มนุษย์ได้กระทำไป อีกทั้งการจ่ายชะกาตมีประโยชน์ในการใช้ชีวิตในสังคม เป็นการทำให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์อยู่ในลักษณะสมดุลย์ เป็นการกระจายความมั่งคั่งร่ำรวยไปสู่คนยากจน ก่อให้เกิดการลดช่องว่างระหว่างคนร่ำรวยกับคนยากจน นำมาสู่ความเสมอภาคในมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง

การให้ทานของมุสลิมแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. การให้โดยบัญญัติศาสนาบังคับ เรียกว่า “ชะกาต”
2. การให้โดยไม่บังคับ เรียกว่า “เศาะตะเกาะฮฺ”

คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิ์รับชะกาตไว้ชัดเจนว่า

“ทาน (ชะกาต) นั้นเป็นสิทธิของคนเจ็บใจและผู้ขัดสน และเจ้าหน้าที่ในที่เก็บจัดการ และแจกจ่ายชะกาต และผู้ที่จิตใจของเขามุ่งมาเลื่อมในอิสลามและในการได้ทาสและผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวและในทางของอัลลอฮ์ และผู้ที่พลัดถิ่นเป็นข้อกำหนดจากอัลลอฮ์ และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณในการแก้ปัญหาสังคมของมนุษย์”

เมื่อพิจารณาจากผู้ที่มีสิทธิ์รับชะกาต จะเห็นได้ว่าเป็นการช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมที่น่าเห็นอกเห็นใจมาก และนำเงินไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แสดงถึงจุดมุ่งหมายของชะกาต ที่ประสงค์ให้เกิดความสมดุลย์ในชุมชนอย่างแท้จริง

3.9.2.5 การประกอบพิธีฮัจญ์

“ฮัจญ์” เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า การออกเดินทาง ในทางศาสนาหมายถึง การออกเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ นครมักกะฮ์ในเดือนซุลฮิจญะฮ์ หรือเดือนที่ 12 ของปี ทางศาสนาอิสลาม พิธีฮัจญ์เริ่มจากวันที่ 1-13 เดือนซุลฮิจญะฮ์ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด , 2522: 65)

การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นพิธีทางศาสนาที่มีรากฐานมาจากความเชื่อในเอกภาพของอัลลอฮ์ และประวัติศาสตร์ของมนุษย์ การประกอบพิธีนี้ยังแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความเป็นพี่น้องกัน ยืนยันความเชื่อที่ว่า แท้จริงแล้วมนุษย์ทั้งหลายเป็นพี่น้องกัน เพราะมีผู้สร้างองค์เดียวคือ อัลลอฮ์ และมีประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาแต่บรรพบุรุษร่วมกัน ซึ่งได้แก่อาดัม

และเขาว่า และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในฐานะที่มนุษย์เป็นสิ่งที่อัลลอฮ์สร้างขึ้นและมีหน้าที่เชื่อฟังคำสั่งของอัลลอฮ์ดุจอิบรอฮีม เราะซูล ด้วยเหตุนี้ การประกอบพิธีฮัจญ์ มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบเดียวกัน สวมเสื้อผ้าขาวที่ไม่มีการเย็บเหมือนๆ กัน ในจำนวนผืนที่เท่ากัน กระทำการกราบไหว้พระเจ้าองค์เดียวกัน ไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ สีผิว หรือตำแหน่ง

การบำเพ็ญฮัจญ์เป็นรูกนหนึ่งของรูกน อิสลามซึ่งมีความสำคัญมาก มุสลิมทุกคนที่มีความสามารถจำเป็นต้องเดินทางไปทำพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะฮ์ อย่างน้อยครั้งหนึ่งในช่วงชีวิตของตน โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นการยืนยันถึงศรัทธาที่มีต่ออัลลอฮ์เพราะบุคคลนั้นๆ ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปเป็นระยะทางไกลและเป็นเวลานาน ทั้งบุคคลอื่นเป็นที่รักไว้เบื้องหลัง ทั้งการงานประจำอันหมายถึง รายได้จากงานนั้นด้วย นับเป็นการเสียสละอย่างหนึ่งเพื่อภาระกิจทางศาสนา
2. เป็นการรวมพี่น้องมุสลิมทั่วไปให้มารู้จักกัน และเปลี่ยนความคิดกันและเห็นอกเห็นใจกัน ภายใต้พระองค์เดียวกัน ปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบเดียวกัน แสดงถึงความเป็นเอกภาพของมุสลิมทั่วโลก เสริมสร้างความสามัคคีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพี่น้องมุสลิม
3. เพื่อความเสมอภาคในหมู่มนุษยชาติ บุคคลทุกคนฐานะทุกอาชีพ เมื่ออยู่ต่อหน้าอัลลอฮ์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสายตาของพระองค์ ไม่มีใครยิ่งใหญ่กว่าใคร ผู้ยิ่งใหญ่ที่แท้จริงคือ อัลลอฮ์ ทุกคนต้องนมัสการพระองค์ในเสื้อผ้าอาภรณ์ที่เหมือนกัน กระทำทุกสิ่งทุกอย่างต่อพระองค์เหมือนๆ กัน ดังนั้น บุคคลที่กลับการทำฮัจญ์ไม่ควรมีความเย่อหยิ่งจองหองหรือคิดว่าตนมีอภิสิทธิ์มากกว่าผู้อื่น เพราะการทำฮัจญ์ไม่ได้หมายความว่า ตนดีกว่า หรือใกล้ชิดพระองค์มากกว่าบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้ไป

อาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในการประกอบพิธีฮัจญ์ คือ ให้มนุษย์ทุกคนระลึกถึงอัลลอฮ์ด้วยความสำรวมตน ไม่ทำสิ่งที่เป็นการฝ่าฝืนคำสั่งของพระองค์ และให้มนุษย์มีประสบการณ์ทางศาสนาที่มีอาจจะแสวงหาได้จากการศึกษาโดยวิธีอื่น ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มนุษย์แต่

ละคนจะต้องประสบด้วยตนเอง จึงจะเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงสังขธรรมทางศาสนานั่นได้แก่ ความยิ่งใหญ่สูงสุดของอัลลอฮ์ และความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติ

สำหรับชาวมุสลิมชุมชนแสนสุขส่วนมากมีความใฝ่ฝันว่าอย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิตจะต้องพยายามเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครเมกกะฮ์ให้ได้ จากการสำรวจข้อมูลชุมชนพบว่า มีชาวบ้านที่เคยเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์แล้วจำนวน 26 คนเท่านั้น 23 คนเป็นคนแก่ อายุ 55 ปีขึ้นไป อีก 3 คนเป็นเด็กหนุ่มที่ติดตามพ่อแม่ไป ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ในปี 2541 ประมาณ 100,000 บาท ผู้ที่มีฐานะดีเท่านั้นจึงสามารถเดินทางไปประกอบพิธีได้ อย่างไรก็ตามก่อนการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์นั้นอาจมีการจัดงานเลี้ยง น้ำชาหรืออาจเรียกว่าเป็นงานบุญสำหรับชาวมุสลิมที่จะแสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือกันโดยการช่วยแบ่งเบาภาระเรื่องการเงินให้กับเจ้าภาพที่เก็บเงินได้ส่วนหนึ่งและต้องการเงินเพิ่มเติมสำหรับการเดินทางไปนครเมกกะฮ์ ชาวบ้านมักจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือเจ้าภาพในการจัดงานดังกล่าวเนื่องจากความต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมภาระกิจทางศาสนาให้คงอยู่ต่อไปถึงแม้จะไม่มีโอกาสได้เดินทางไปเองก็ตาม

สำหรับผู้ที่ผ่านการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครเมกกะฮ์มาแล้ว จะมีคำเรียกเฉพาะสำหรับผู้ชาย ว่า "หะยี" และ "โต๊ะยี" สำหรับผู้หญิง ซึ่งถือว่าเป็นการเลื่อนฐานะทางสังคมอย่างหนึ่ง

3.10 การจัดระดับในสังคมมุสลิม

ในสังคมไทยมุสลิมได้มีการจัดระดับ (Rank) คือ จัดตำแหน่งหน้าที่บริหารศาสนกิจ ได้แก่ กรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย มีท่านจุฬาราชมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่ง มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีคณะกรรมการประจำมัสยิด มีตำแหน่งตะโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัด(ศิริรัตน์ ธานีรณานนท์, 2538 : 13) การจัดระดับดังกล่าวมีขึ้นเพื่อสะดวกต่อการปกครอง แบ่งแยกหน้าที่ให้ชัดเจนขึ้น

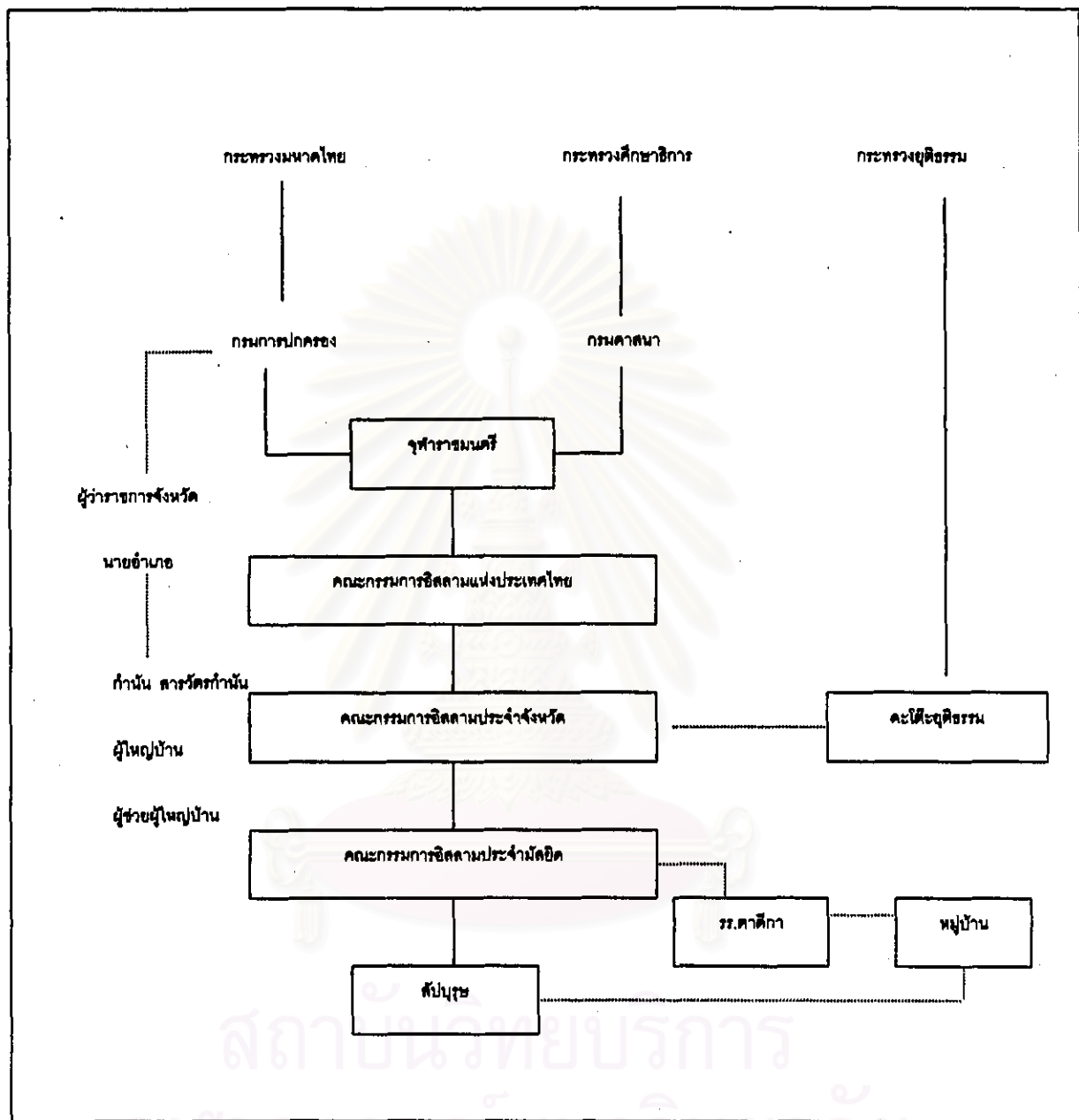
วิธีการได้มาซึ่งบางตำแหน่ง เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จะได้มาโดยวิธีการ มอบให้อิมามตามมัสยิดต่างๆในจังหวัดนั้นๆเสนอชื่อ และร่วมกันคัดเลือก ผู้ที่ได้รับคะแนนสูงสุดตามลำดับก็มีสิทธิได้เสนอชื่อเพื่อแต่งตั้งต่อไป

สำหรับสถานภาพ (Status) ในทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ (1) โต๊ะครูผู้สอนวิชาศาสนาอิสลาม (2) กรรมการอิสลามกลาง กรรมการอิสลามประจำจังหวัด กรรมการอิสลามประจำมัสยิด อิมาม อิมาม คอเต็บ บิลาต ซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่งด้วย (3) ชายไทยมุสลิมที่สวมหมวกขาวเป็นประจำ และ (4) ชายไทยที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วไป โดยที่บุคคลทั้ง 4 สถานภาพนี้ได้รับการคาดหวังจากสังคมแตกต่างกัน (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, 2530 : 156-157)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงสร้างระดับ (Rank) ต่างๆในสังคมมุสลิม

ที่มา : ดัดแปลงจากศิริรัตน์ ธานีรณานนท์ ,2538 : 14

3.11 ศูนย์รวมทางศาสนาของชุมชน

ศูนย์รวมทางศาสนาที่สำคัญของชุมชนบ้านแสนสุข คือ มัสยิดประจำชุมชน เดิมมัสยิดสร้างด้วยไม้ตั้งอยู่กลางชุมชน เมื่อ 20 กว่าปีที่ผ่านมาได้ย้ายมาตั้งบริเวณริมถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างจังหวัดสงขลาและจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้เพื่อให้ชาวมุสลิมที่เดินทางผ่านไปมามีที่สำหรับละหมาดระหว่างทาง จึงไม่มีการถือคประตูดึงแม้จะเป็นเวลากลางคืน จะปิดประตูเพื่อกันสัตว์เข้าไปเท่านั้น มัสยิดในปัจจุบันสร้างเสร็จเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2520 ด้วยการร่วมกันสมทบทุนในการก่อสร้างจากบรรดาชาวบ้าน มีเงินช่วยเหลือจากทางราชการ 1 แสนบาท ชาวบ้านในหมู่บ้านช่วยกันสร้างมัสยิดโดยไม่ต้องจ้างช่างจากภายนอกเลย ความใหญ่โตและความสวยงามของมัสยิดในปัจจุบันจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของความร่วมแรงร่วมใจของชาวมุสลิมในชุมชนเป็นสิ่งที่แสดงถึงความภาคภูมิใจของพวกเขา

ผู้นำคนสำคัญของมัสยิด คือ โต๊ะอิหม่าม ซึ่งเป็นผู้นำที่ได้รับการเคารพนับถือจากบรรดาชาวบ้านมากที่สุดสูงกว่า ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นตัวแทนของทางราชการเสียอีก เป็นผลมาจากธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนมุสลิมที่มอบหมายบทบาทให้กับโต๊ะอิหม่ามในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและวิถีชีวิตประจำวันแทบทุกเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าโต๊ะอิหม่ามคือผู้นำที่แท้จริงของชุมชน โต๊ะอิหม่ามคนปัจจุบันของชุมชนบ้านแสนสุข ดำรงตำแหน่งนี้มา 23 ปีแล้ว ปัจจุบันอายุ 63 ปี ชุมชนแห่งนี้มีโต๊ะอิหม่ามมาทั้งหมด 5 คน ซึ่งทุกคนล้วนเป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น โต๊ะอิหม่ามคนต่อไปก็เป็นที่รู้จักกันในชุมชนว่าจะต้องเป็นลูกชายคนโตของโต๊ะอิหม่ามคนปัจจุบัน เนื่องจากเป็นเด็กหนุ่มที่ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศาสนาโดยตลอด ปัจจุบันศึกษาอยู่ในโรงเรียนปอเนาะที่มีชื่อเสียงของจังหวัดปัตตานี นอกจากอิหม่ามแล้วในมัสยิดหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยคอเต็บ บิลาลและกรรมการมัสยิดอีก 13 คน โต๊ะคอเต็บ จะทำหน้าที่ช่วยโต๊ะอิหม่ามในทุก ๆ ด้านหน้าที่หลักคือจะเป็นผู้อ่าน คุดบะห์ หมายถึง การอ่านคำกล่าวหรือตักเตือนให้ผู้ฟังจะได้ระลึกถึงพระเจ้า และสร้างคุณงามความดี ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และจะแถลงการณ์สั่งสอนชาวมุสลิมก่อนละหมาดวันศุกร์สลับกับโต๊ะอิหม่ามทุกครั้ง โต๊ะบิลาลมีหน้าที่ช่วยโต๊ะอิหม่ามและโต๊ะคอเต็บในทุก ๆ ด้านหน้าที่เฉพาะของเขาคือ อาซาน หมายถึง การร้องอาซาน เป็นการชักชวนให้บรรดาลูกบ้านทั้งหมดที่บรรลุนิติภาวะ มาทำการละหมาดร่วมกัน ส่วนกรรมการมัสยิดจะมีหน้าที่ประสานงานทางศาสนาทุกเรื่อง กรรมการจะเป็นแกนนำในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านร่วมกันทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

ศาสนา ทุกตำแหน่งที่กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นโต๊ะอิหม่าม โต๊ะคอเต็บ โต๊ะบิลาล และกรรมการมัสยิด ล้วนมาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านทั้งสิ้น โต๊ะอิหม่าม โต๊ะคอเต็บ และโต๊ะบิลาลนั้น จะดำรงตำแหน่งอยู่ได้จนกว่าจะลาออกหรือเสียชีวิต แต่สำหรับกรรมการมัสยิดนั้นจะต้องเลือกตั้งทุก 4 ปี ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา มาเป็นประธานการเลือกตั้ง ทุกตำแหน่งที่กล่าวมานั้นล้วนได้รับการยอมรับจากทางราชการ มีการออกใบสำคัญการแต่งตั้งและมีการออกบัตรประจำตัวคณะกรรมการประจำมัสยิดไว้ด้วย สำหรับโต๊ะอิหม่าม โต๊ะคอเต็บ และโต๊ะบิลาล ได้รับการตีความทางราชการว่าเป็นนักบวชประเภทหนึ่งถึงแม้ว่าตัวพวกเขาเองและชาวมุสลิมทั่วไปจะไม่ถือว่าตำแหน่งเหล่านี้เป็นนักบวช แต่เป็นเพียงผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้เข้ามาทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการทางศาสนาเท่านั้นเอง

แผนภาพที่ 14

แสดงภาพมัสยิดประจำชุมชนบ้านแสนสุข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.12 เศรษฐศาสตร์อิสลาม

ในหลักการของศาสนาอิสลามได้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติที่เกี่ยวกับระบบความคิดความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาและทำความเข้าใจการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของอิสลามได้นั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจหลักการในเรื่องเชิงเศรษฐกิจด้วย ในที่นี้เราอาจเรียกสิ่งนี้ว่า "เศรษฐศาสตร์อิสลาม" หมายถึงเศรษฐกิจที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมอิสลามโดยยึดหลักการจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษ ซึ่งมีหลักการพื้นฐานสำคัญที่เหมือนและแตกต่างไปจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วไปหลายประการ เหตุที่ทำให้เศรษฐศาสตร์อิสลามแตกต่างไปจากเศรษฐศาสตร์ทั่วไปเนื่องจาก เศรษฐศาสตร์อิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการศรัทธา ศีลธรรมจรรยา และหลักกฎหมายอิสลามทั้งสามมีความสัมพันธ์อย่างกลมกลืนกัน ดังต่อไปนี้ (อับดุล-เราะหมาน ออบูบักร์, 2528 : 228-231)

1. ด้านศรัทธา พื้นฐานทางด้านการยึดมั่น การศรัทธาของมุสลิมในระบบเศรษฐกิจอิสลามคือ

1.1 อัลลอฮ์ ได้ประทานสติปัญญาและกำลังความสามารถให้แก่มนุษย์ พระองค์ทรงบังเกิดสรรพสิ่ง เพื่อความก้าวหน้า ความมีอาชีพของมนุษย์บนผืนแผ่นดินนี้อย่างดีที่สุดในฐานะที่เป็นตัวแทนปกครองผืนแผ่นดินดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ใน ซูเราะฮ์ : 30 ความว่า

"ข้าปรารถนาที่จะสร้างผู้สืบทอดขึ้นในพิภพ ..."

จากโองการนี้จะเห็นได้ว่า ฐานะของมนุษย์เป็นตัวแทนของอัลลอฮ์ และพระองค์ให้อำนาจในการดำเนินการต่างๆได้ตามความประสงค์ของพระองค์ ซึ่งแท้จริงก็เพื่อมนุษย์นั่นเอง และในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ ฟาฏีร : 39 ระบุไว้ความว่า

"พระองค์เป็นผู้ทรงแต่งตั้งพวกเจ้าให้เป็นผู้สืบทอดอำนาจในแผ่นดิน"

1.2 สรรพสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ประทานมา ล้วนแล้วเพื่อคุณประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งสิ้น ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ ลุกมาน : 20 ความว่า

“เจ้าทั้งหลายไม่รู้หรือว่า ที่จริงอัลลอฮ์อำนวยความสะดวกแก่พวกเจ้า สิ่งที่มีอยู่ใน ฟากฟ้า และสิ่งที่มีอยู่ในพื้นดิน ...”

1.3 มนุษย์ต้องทำงาน เพื่อให้ได้ทรัพย์สินทั้งหลาย ดังที่ระบุไว้ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัลญุมอะฮ์ : 10 ความว่า

“ครั้นเมื่อเสร็จสิ้นการนมาแล้ว พวกเจ้าก็จงแยกย้ายกันออกไปบนพื้นแผ่นดิน จง แสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ...”

จากโองการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า อัลลอฮ์ได้บัญชาให้มนุษย์ทำงานและพยายามแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม

1.4 มนุษย์ทุกคนต้องรับผิดชอบในกิจการงานต่างๆของเขา ทั้งต่ออัลลอฮ์และต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในวันอาคิเราะฮ์ในทุกๆด้านที่เขาเกี่ยวข้องว่า เขาได้ปฏิบัติที่ได้รับมอบหมายที่ปรากฏในอัลกุรอาน และอัลหะดีษหรือไม่ เขาสร้างความสงบสันติสุขแก่สังคมหรือไม่ ดังที่ระบุไว้ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัลเตาบะฮ์ : 105 ความว่า

“และเจ้าจงประกาศเถิด พวกท่านทั้งหลายจงปฏิบัติตามคำบัญชาเถิด แล้วอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์ ทั้งบรรดาผู้มีศรัทธา จะมองเห็นการกระทำของพวกท่านเอง ...”

2. พื้นฐานทางด้านศีลธรรมจรรยา

ทางด้านศีลธรรมจรรยานั้น มนุษย์ทำงานและพยายามทำคุณประโยชน์อย่างมากมายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและมนุษย์ เช่น อิสลามให้มนุษย์ทำงานและพยายามทำประโยชน์ด้วยมือของตนเอง ท่านเราะสูลคือลฯ กล่าวว่า มือที่ให้นั้นดียิ่งกว่ามือที่รับ หมายถึงการห้ามขอรทานคนอื่น เพราะเป็นเรื่องที่เสียเกียรติ เป็นการกระตุ้นให้บุคคลทำงานหาเลี้ยงชีพซึ่งสำคัญมาก นอกจากเขาจะตกอยู่ในสภาพอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 กรณีนี้คือ

1. ในช่วงที่เกิดความขัดสนจริงๆ

2. มีหนี้สินส่วนตัว

3. เพื่อเสียค่าไถ่อันทรมาน

แต่นั้นไม่ได้หมายความว่า ถ้าเขาตกอยู่ในสภาพใดสภาพหนึ่ง เขาสามารถจะยึดการขอทานเป็นอาชีพหลัก เพราะทางออกในเรื่องนี้คือ ความรับผิดชอบของรัฐที่ต้องดูแลเขา เพราะเขามีสิทธิได้รับระบอบตามสิทธิที่อัลลอฮ์ได้กำหนดไว้ ท่านเราะซูล กล่าวว่า "มนุษย์ที่ดียิ่งคือคนที่สร้างคุณประโยชน์แก่มนุษย์" ไม่ว่าเขาจะทำงานด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม หนัถกรรม ฯลฯ เมื่อเขาทำงานด้วยความตั้งใจ เพื่อประโยชน์สุขของสังคม และเพื่ออัลลอฮ์แล้ว การงานของเขาถือเป็นการงานที่ดีมาก

3. พื้นฐานทางด้านกฎหมาย

พื้นฐานทางด้านกฎหมายในทางเศรษฐกิจของมุสลิมั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างละเอียดอ่อน เพราะการกระทำใดที่ผิดเจตนากรรมแล้ว รัฐอิสลามจะใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยเรื่องนั้นตัดสินคดีคล้ายโดยใช้อัลกุรอานเป็นแม่บทหลัก และหากไม่มีในอัลกุรอาน ก็ถือเอาอัลสุนนะฮ์เป็นแม่บทรองเพื่อบังคับใช้ หรือหากไม่ปรากฏในทั้งสองอย่างนั้น ก็ถือเอาการวินิจฉัยของอุละมาอ์ (ผู้รู้) ที่วางพื้นฐานอยู่บนอัลกุรอาน และอัลสุนนะฮ์นั้น

โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจในศาสนาอิสลาม

นบีมุฮัมมัด (คือล) (อัปดูร-เราะหมาน อุนบูกร ,2528 : 233-241) ผู้เป็นศาสดาท่านสุดท้ายของศาสนาอิสลามได้สอนวิธีการอุปโภค และบริโภคโดยการวางเงื่อนไขให้เกิดความสมดุล ซึ่งเรียกกันว่า ดุลยภาพทางเศรษฐกิจ อัลกุรอาน ชูเราะฮ์ อัลอะฮรอฟ : 31 ระบุไว้ความว่า

"และสุเจ้าทั้งหลายจงกิน จงดื่ม และอย่าฟุ่มเฟือย"

จะเห็นได้ว่าโองการในอัลกุรอานดังกล่าวสอนไม่ให้ฟุ่มเฟือย ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ตระหนี่ถี่เหนียว จึงอยู่ในระดับกลาง อันตรงกับความหมายของเศรษฐกิจศาสตร์ในทัศนะอิสลาม ซึ่งมาจากภาษาอาหรับว่า "อิกติศอด"

คำสั่งของอัลลอฮ์ มิได้หมายความว่าเฉพาะการบริโภคเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการใช้เครื่องอุปโภคด้วย มุสลิมทุกคนจะต้องรู้จักการประกอบอาชีพที่สุจริตและรู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่หามาได้ ไม่ใช่อย่างฟุ่มเฟือยและไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ท่านนบีมุฮัมมัด(คือลฯ) ต้องการให้มุสลิมทุกคนได้หาเลี้ยงชีพด้วยตัวเอง เพื่อป้องกันการเป็นกาฝากของสังคม งานที่อิสลามได้อนุมัติให้กระทำมีหลายประเภทคือ

1. เกษตรกรรม รวมทั้งปศุสัตว์

อัลลอฮ์ ส่งเสริมให้มนุษย์ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการตามความสามารถของมนุษย์ อีกทั้งเพื่อให้มุสลิมรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาก ได้ผลและแจกจ่ายแก่สังคม ดังปรากฏในอัลกุรอานหลายซูเราะฮ์ เช่น

อัน-นะหฺลฺ : 14 “และพระองค์เป็นผู้ทรงให้ทะเลบริการประโยชน์ เพื่อพวกเขาได้บริโภคเนื้อปลาสดๆจากมัน และพวกเขาจะได้งมออกมาจากทะเลซึ่งเครื่องประดับ...”

อัน-นะหฺลฺ : 13 “และสิ่งที่พระองค์เนรมิตรขึ้นแก่พวกเขาในแผ่นดิน ให้มีสีสันอันแตกต่างกัน แท้จริงในนั้นคือสัญลักษณ์สำหรับกลุ่มชนที่มีจิตสำนึก”

2. อุตสาหกรรม

อิสลามส่งเสริมให้ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม เพื่อให้ได้เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย เครื่องประดับ และอื่นๆ ดังที่ระบุไว้ในอัลกุรอานในซูเราะฮ์ ต่อไปนี้

อัล-อะฮฺรอฟ : 26 “..แท้จริงเราได้ส่งมาให้แก่พวกเขา ซึ่งเครื่องนุ่งห่ม...”

อัล-อะฮฺรอฟ : 74 “..พวกท่านก็จัดสร้างประสาท อาศัย ในที่ราบของมันและพวกท่านก็สกัดภูเขามาทำบ้านเรือน...”

3. ด้านพาณิชย์กรรม

ในด้านธุรกิจการค้าหรือพาณิชย์กรรมนี้ ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัน-นิสาฮ์ : 29 : ระบุไว้ความว่า

"...พวกเจ้าอย่าบริโภคน้ำ (รับ) ทรัพย์สินระหว่างกันและกัน โดยมีขอบธรรม (เช่น การโกง การกินดอกเบี้ย เป็นต้น) นอกจากมันเป็นการค้าขายจากความพอใจจากพวกเจ้า..."

ท่านนบีมุฮัมมัด (คือลฯ) ได้กำชับว่า การแสวงหารายได้หรือปัจจัยยังชีพนั้น เป็นหน้าที่อันจำเป็นของมุสลิมทุกคน คำว่าหน้าที่ที่จำเป็นนั้น มิได้หมายถึงเพียงการนมาซ การถือศีลอด การจ่ายซะกาต หรือไปประกอบพิธีฮัจญ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการประกอบอาชีพที่สุจริต หากว่านมาซครบถ้วนแต่อาชีพทุจริต การนมาซก็ใช้ไม่ได้ เพราะเป้าหมายของการนมาซและการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ก็เพื่อให้พ้นจากความชั่วทั้งหลาย ในด้านการหารายได้ด้วยตนเองนั้น ท่านนบีฯ สนับสนุนและเน้นหนักที่จะให้ผู้ศรัทธาได้หาเลี้ยงชีพด้วยความสามารถของตนเอง ไม่ส่งเสริมให้มีอาชีพขอทาน แต่ก็สนับสนุนให้บริจาคทาน

สำหรับในด้านการค้าที่บริสุทธิ์นั้น มุสลิมจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข 2 ประการคือ

1. ค้าขายเพื่ออัลลอฮ์
2. ค้าขายตามแบบอย่างที่ท่านนบีฯ สอนและปฏิบัติไว้

งานทุกประเภทต้องมีความบริสุทธิ์ต่ออัลลอฮ์ ไม่ว่าจะ เป็นธุรกิจชนิดใดก็ตาม มุสลิมจะต้องดำเนินตามแบบอย่างที่ได้ศาสนาอิสลามกำหนด ไม่ใช่ตามแบบอย่างพ่อค้าที่ไม่ใช่มุสลิม มีมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่ไม่เรียนรู้วิธีการค้าตามแบบฉบับของศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมที่ไม่คำนึงถึงสิ่งต้องห้าม ขอเพียงให้ได้กำไรมากๆ เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว ความผิดเช่นนี้นับว่าเป็นความผิดที่ยิ่งใหญ่ ทำให้ระบบการค้าวุ่นวาย

วิธีการค้าขายตามหลักการศาสนาอิสลามมีดังนี้

1. จะต้องไม่โกงตาชั่งและการวัด การค้าที่ถูกต้องตามเป้าหมายอิสลามนั้น อัลลอฮ์ ได้ตรัสไว้ในซูเราะฮ์ อีซ-ซุอะรอฮ์ : 181-183 ความว่า

"จงรักษาการวัดให้ครบถ้วน และอย่าเป็นเช่นผู้อยู่ในหมู่ที่ ทำให้บกพร่องและจงชั่งด้วยตาชั่งที่เที่ยงตรง และอย่าทำให้บกพร่องแก่ผู้อื่นซึ่งสิ่งต่างๆของพวกเขา..."

พ่อค้ามุสลิมต้องมีจิตสำนึกสูงโดยคำนึงอยู่เสมอว่า การโกงตาชั่ง แม้จะเป็นขีดเดียวก็อาจทำให้เขาตกนรกได้

2. จะต้องไม่โกงราคา การซื้อขายในระบบอิสลาม วางอยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ดังที่อัลลอฮ์ตรัสไว้ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัน-นิสาฮ์: 29 ความว่า

“โอ้บรรดาผู้ศรัทธา จงอย่าบริโภครทรัพย์ในระหว่างพวกเจ้าด้วยวิธีการอันทุจริต นอกจากว่าเป็นการค้าที่พอใจกันระหว่างพวกเจ้า และจงอย่าฆ่ากันในหมู่พวกเจ้าแท้จริง อัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเมตตาพวกเจ้า”

จะเห็นได้ว่าสาเหตุของการฆ่ากันของมนุษย์ประการหนึ่งก็คือ การโกงทรัพย์ ไม่ว่าจะในกรณีธุรกิจชนิดใดๆ ดังนั้นจึงเตือนให้ค้าขายอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีการบังคับให้ซื้อไม่มีการบังคับให้ขาย

3. จะต้องไม่กักตุนสินค้า การกักตุนสินค้า หมายถึง การซื้อสิ่งของแล้วกักเอาไว้เพื่อจะให้สิ่งของเหล่านี้เหลือในจำนวนน้อยในหมู่ประชาชน เมื่อสินค้ามีน้อย จำนวนผู้ต้องการมีมากราคาสินค้าดังกล่าวก็จะสูงขึ้น ประชาชนทั่วไปต้องได้รับผลร้ายจากการกักตุนสินค้านี้ ในเรื่องนี้ท่านเราะสูล กล่าวว่า “ใครที่กักตุน เขาผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิด” การกักตุนสินค้าเป็นอุปสรรคของระบบการหมุนเวียนของสินค้าในตลาด ดังนั้น การกักตุนจึงเป็นตัวทำลายระบบตลาดที่มีจิตสำนึกแห่งการเป็นพี่น้องกัน

4. ต้องไม่ปิดบังความบกพร่องของสินค้า มุสลิมต้องมีความจริงใจต่อกันและกัน จะต้องมิได้ลักษณะปิดเผย ไม่มีเงื่อนงำ เรื่องนี้ท่านนบีฯ กล่าวว่า “มุสลิมกับมุสลิมไม่เป็นที่อนุมัติที่จะขายสินค้าให้แก่พี่น้องของเขาซึ่งสินค้านั้นมีน้ำหนักโดยเขาไม่แจ่มแจ้งให้ผู้ซื้อทราบ” การซ่อนตำหนิของสินค้า เพื่อที่จะขายเหมือนสินค้าในลักษณะที่ปกติถือว่า เป็นการลบหลู่เกียรติของความ เป็นพี่น้องกันของมุสลิม ท่านนบีฯ พูดอยู่เสมอว่า “ใครหลอกหลวงเราเขาไม่ใช่พวกเรา”

5. จะต้องออกห่างไกลจากระบบดอกเบี้ย ศาสนาอิสลามห้ามมีดอกเบี้ยอย่างเด็ดขาด ห้ามรับห้ามเป็นพยาน ห้ามเป็นผู้เขียนสัญญาที่เกี่ยวกับดอกเบี้ย อัลกุรอาน ได้บัญญัติห้าม

การดอกเบี๋ยทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการให้ยืมหรือการรับจำนำก็ตาม เพราะดอกเบี๋ยเป็นเงินที่เพิ่มจากเงินต้น อัลลอฮฺตรัสห้ามไว้ในอัลกุรอานซูเราะฮฺ อัล-บะเกาะเราะฮฺ อายะฮฺที่ 275 ความว่า "...อัลลอฮฺทรงอนุมัติการค้า แต่ห้ามดอกเบี๋ย..."

จากโองการที่กล่าวมานั้น ทำให้เกิดข้อโต้แย้งว่า ถ้าหากการค้าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมแล้วทำไมต้องห้ามดอกเบี๋ยด้วย ทั้งๆที่เป็นกำไรได้มาจากการค้าทุน เมื่อลงทุนไปในการค้าได้ส่วนเกินที่เรียกว่ากำไรแล้ว การลงทุนในกิจการธนาคารก็ได้ผลตอบแทนส่วนเกินที่เรียกว่าดอกเบี๋ยเหมือนกัน อะไรคือความแตกต่างระหว่างสองสิ่งนี้ ปัญหาต่างๆดังกล่าวเป็นที่ถกเถียงกันมาช้านาน ซึ่งพอสรุปได้ถึงความแตกต่างของดอกเบี๋ยกับผลกำไรดังนี้ (อัब्ดุล-เราะห์มาน อุมูบิกร , 2528: 247)

1. เรื่องการเสี่ยง การเสี่ยงเป็นสิ่งที่ทำให้ดอกเบี๋ยแตกต่างจากผลกำไร เพราะในกรณีดอกเบี๋ยนั้นไม่ยอมรับรู้ในเรื่องการขาดทุน เนื่องจากได้วางอัตราไว้ตายตัว แต่ในเรื่องของการค้าหากำไรนั้น เป็นเรื่องของความเสี่ยงต่อรายได้ที่ไม่แน่นอนของการประกอบการ กล่าวได้ว่า ทุนที่ลงไปทำให้ได้กำไร และกำไรนั้นทำให้เกิดความกระตือรือร้นและความพยายาม ส่วนกิจการของดอกเบี๋ยนั้น ไม่มีการเสี่ยงคอยเรียกเงินส่วนเกินส่วนหนึ่งจากเงินกู้ของเขาโดยไม่คำนึงว่า ผู้ที่มากู้จะได้กำไรหรือขาดทุน
2. การค้ำนั้นเมื่อมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากันแล้ว กิจกรรมระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายสิ้นสุดลง แต่ในกิจการของดอกเบี๋ยนั้น ผู้ให้กู้ยังไม่หยุดที่จะเรียกร้อยดอกเบี๋ย トラบเท่าที่ผู้กู้ยังไม่ได้ใช้เงินกู้
3. ดอกเบี๋ยไม่ใช่ผลผลิตของกระบวนการผลิต หากแต่เป็นต้นทุนที่ผู้ผลิตบวกเข้าไปในสินค้าที่ผลิต ส่วนกำไรเป็นผลผลิตซึ่งเกิดจากความสามารถในการผลิต

โทษของดอกเบี๋ย

การที่อัลลอฮฺได้ตรัสห้ามดอกเบี๋ยนั้น เพราะการดอกเบี๋ยมีโทษหลายอย่างเช่น

1. ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ฆ่าฟันกันถึงชีวิต
2. ทำให้เกิดการสะสมทรัพย์ในกำมือของนายทุนบางกลุ่ม อันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมส่วนใหญ่ในที่สุด
3. ทำให้เป็นการเพาะนิสัยเกียจคร้าน
4. ทำให้ผู้ก้าวหน้าเลือด หมดความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเห็นแก่ตัวอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

ดังนั้นอัลลอฮ์จึงทรงเตือนมุสลิมให้เกรงกลัวและนอบน้อมต่อพระองค์ โดยการเลิกเกี่ยวข้องกับการค้าดอกเบีย ดังอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัล-บะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 278 ระบุไว้ความว่า “... จงว่าต่ออัลลอฮ์ และจงละทิ้งส่วนที่เหลืออยู่ของดอกเบีย...”

การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

อิสลามอนุญาตให้ปัจเจกบุคคลสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ ตราบใดที่การกระทำเหล่านั้นไม่ก่อให้เกิดความเลวร้ายแก่สังคมส่วนรวม ซึ่งหลักการข้อนี้ไม่แตกต่างไปจากหลักการเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมทั่วไป (สายสัมพันธ์ ,2523: 52) อิสลามได้กล่าวถึงเรื่องกรรมสิทธิ์ไว้ในอัลกุรอานว่า ทุกสรรพสิ่งที่มีอยู่เป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ แม้แต่มนุษย์เองก็ไม่ยกเว้นเพราะทั้งหมดเป็นสิ่งที่พระองค์ให้เกิดทั้งสิ้น พระองค์จึงเป็นเจ้าของโดยสมบูรณ์ ดังปรากฏในอัลกุรอาน-มาอิดะฮ์ : 19 ความว่า

“และของอัลลอฮ์ คือ ปริมาณดินแห่งชั้นฟ้าทั้งหลาย และแผ่นดินที่อยู่ระหว่างทั้งสองนั้น...”

จากโองการที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการครอบครองโดยสมบูรณ์ของอัลลอฮ์ มนุษย์เป็นเพียงผู้รับผิดชอบในสิ่งที่อัลลอฮ์ประทานให้ โดยการปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขที่พระองค์ทรงกำหนด กรรมสิทธิ์ที่อัลลอฮ์ได้มอบหมายให้มนุษย์นั้นมี 2 ประเภทคือ กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและกรรมสิทธิ์ส่วนรวม

1. กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

การยอมรับกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในอิสลามมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในระบบเศรษฐกิจอิสลามจะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้ การยอมรับกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลอิสลามให้เป็นไปโดยอิสระอย่างเต็มที่ แต่ก็ได้วางขอบเขตไว้ เพื่อจะได้ให้การใช้กรรมสิทธิ์นั้นอยู่ในหนทางแห่งอิสลาม ได้วางกฎเกณฑ์ตั้งแต่การจะได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ การใช้กรรมสิทธิ์ ยิ่งกว่านั้น ยังได้กำหนดหน้าที่ของกรรมสิทธิ์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมด้วย วิธีที่จะได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์

- 1.1 โดยการทำงาน จะเป็นลูกจ้างหรือเข้าไปครอบครองสิ่งของที่ยังไม่มีเจ้าของ เช่น ที่ดินที่ยังไม่มีเจ้าของ สัตว์บกและสัตว์น้ำ ทุตทรัพยากรต่างๆจากพื้นที่ที่ไม่มีใครเป็นกรรมสิทธิ์
- 1.2 โดยการทำสัญญาแลกเปลี่ยนมือการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ เช่น การซื้อขาย การยกให้ หรือโดยทางพินัยกรรม
- 1.3 การสืบทอดจากผู้อื่นที่ได้เสียชีวิตโดยการเข้ารับมรดก ผู้สืบทอดจะได้รับสัดส่วนที่อัลกุรอานระบุไว้อย่างสมบูรณ์ เป็นการรับประกันและรับรองได้ว่าการแจกจ่ายทรัพยากรให้แก่มนุษย์นั้นเป็นไปด้วยความยุติธรรม ไม่ได้มีอยู่แต่เฉพาะในบุคคลบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น อิสลามได้แบ่งทรัพย์มรดกให้กับทายาทของผู้ตายหลายคน การที่มีเงื่อนไขเช่นนี้ก็เพื่อแบ่งปันหรือเฉลี่ยผลประโยชน์ทางหนึ่ง และขจัดปัญหาการอ้อมทรัพย์ให้อยู่ในบุคคลบางกลุ่มบางพวกอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกัน

2. กรรมสิทธิ์ส่วนรวม

สิทธิ์ส่วนรวมของอิสลามบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเข้าไปก้าวก่ายหรือครอบครองไม่ได้ ดังเช่น ท่านเราะซูลฯ ได้กล่าวไว้ว่า "มวลมมนุษย์นั้นมีหุ้นส่วนกันในสามสิ่งคือ น้ำ หญ้าและไฟ" การที่ท่านเราะซูลฯ กำหนดสิ่งของที่เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมและไม่อนุญาตให้คนใดคนหนึ่งเข้าครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ของตนได้นั้น เพราะทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันของคน

การกู้ยืม

ในทุกสังคมล้วนมีคนมั่งมี คนยากจน คนที่มีความสามารถ และไร้ความสามารถ คนที่มีความสามารถแต่ขาดทุนทรัพย์ คนที่มีความต้องการจำเป็นเพื่ออุปโภคบริโภค คนที่มีความจำเป็นเพื่อการลงทุนและอื่นๆ การกู้ยืมจึงเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตเศรษฐกิจของมนุษย์

ศาสนาอิสลามได้ตระหนักถึงความยุติธรรม เพื่อให้เกิดขึ้นในการกู้ยืมบนพื้นฐานแห่งคุณค่าคำสอนของศาสนาอิสลาม เพื่อไม่ให้ผู้ให้กู้ยืมเอาเปรียบผู้กู้ เนื่องจากความจำเป็นบางอย่าง ด้วยการเรียกดอกเบี้ยหรือสิ่งที่คลุมเครือกับดอกเบี้ยแทนการเสียสละที่ต้องให้ทุนของตนไป ทั้งนี้เนื่องจากการถือคติที่ว่า ความต้องการคือเงินนั้น นอกจากเพื่อใช้ในกิจการประจำวัน และเพื่อใช้ในภาวะฉุกเฉินแล้ว ยังเก็บไว้เพื่อเก็งกำไร นั่นคือออกเงินกู้โดยเรียกดอกเบี้ยแทน

อิสลามต่อต้านเรื่องดอกเบี้ย เพราะเป็นสาเหตุของความอยุติธรรมต่างๆ ในสังคม ดังนั้นในเรื่องการกู้ยืมอิสลามจึงได้วางมาตรการเพื่อป้องกันทั้งสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการกู้ยืม ดังนี้ (อับดุล-เราะห์มาน อญุบกร , 2528: 243)

อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ใน ซูเราะฮ์ อัล-บะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 282 ความว่า

"โอ้บรรดาผู้ศรัทธา เมื่อสุเจ้าเกี่ยวข้องกับและกันในเรื่องหนี้สิน (เช่น ซื่อ ชาย ยืม กู้ ฯลฯ) มีกำหนดแน่ชัด สุเจ้าต้องทำบันทึกมันไว้ด้วย และจะต้องมีผู้บันทึกในระหว่างพวกเขาด้วยความเที่ยงธรรม และผู้บันทึกจงอย่าปฏิเสธที่จะทำการบันทึกดังที่อัลลอฮ์ได้สอนเขาไว้ ดังนั้นเขาจงบันทึกโดยให้ลูกหนี้เป็นผู้บอกให้และเขาจงอย่าเกรงอัลลอฮ์ผู้ทรงอภิบาลเขา และจงอย่างบกพร่อง จากนั้นสักเพียงเล็กน้อย (ให้บันทึกเต็มจำนวนที่ตกลงกัน) แต่หากปรากฏว่า ผู้เป็นลูกหนี้เป็นโอดเขลา (มีนิสัยฟุ้งเฟ้อ ประพฤติตนไม่เหมาะสม)หรือ เป็นคนอ่อนแอ หรือไม่สามารถที่จะบอก จำนวนหนี้สินได้ ก็จงให้ผู้ปกครองของเขาบอกแทนด้วยความเที่ยงธรรม และพวกเขาจงจัดตั้งพยานขึ้นสองคน(โดยเลือก)จากผู้ชายของพวกเขา แต่ถ้าไม่มีผู้ชายสองคนก็ให้เป็นผู้ชายหนึ่งหญิงสอง (โดยเลือก) จากบุคคลที่พวกเขาพอใจจากบรรดาผู้มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นพยาน เพื่อว่าหากนางหนึ่งจากทั้งสองหลงลืมข้อสัญญา คนหนึ่งจะได้ช่วยเตือนความจำให้แก่อีกคนหนึ่ง และบรรดาผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นพยานจงอย่าปฏิเสธในการ

เป็นพยาน เมื่อถูกขอร้องและสุเจ้าจงอย่าระอาที่จะทำการบันทึกมัน ไม่ว่าจะสินนั้นจะเป็นเพียงจำนวนเล็กน้อยหรือจำนวนมากก็ตาม จนถึงกำหนดของมัน (การกำหนดที่สำคัญเอกสารตามที่กล่าวมา) นั้นยอมเป็นที่ยุติธรรมยิ่งในอัลลอฮ์ยอมเป็นที่มั่นคงยิ่งสำหรับการเป็นพยาน และเป็นทีที่ใกล้เคียงยิ่งต่อการที่สุเจ้าจะได้ไม่สงสัยซึ่งกันและกันในจำนวนหนี้สิน ยกเว้นที่เป็นการค้าโดยปัจจุบัน ซึ่งพอสุเจ้าหมุ่นเวียนระหว่างพวกเขาเอง ก็ไม่เป็นบาปแต่ประการใดๆ แก่สุเจ้าที่จะไม่บันทึกมัน และสุเจ้าจงแต่งตั้งพยานไว้เกิด เมื่อสุเจ้าทำสัญญา(ซึ่งกันและกัน) เพราะผู้บันทึกและพยานนั้นจงอย่าใช้เล่ห์กลแห่งสัญญา ทำความเดือนร้อน (แก่เจ้าหนี้หรือฝ่ายลูกหนี้) และหากสุเจ้าไม่กระทำตามที่ได้บัญญัติไว้นี้แน่นอนที่สุด สงนั้นก็จะเป็นความชั่วร้ายแก่สุเจ้าและสุเจ้าจงอย่าเกรงอัลลอฮ์เกิด และอัลลอฮ์ทรงสอนพวกเขา อัลลอฮ์ ทรงรอบรู้ในทุกสิ่งๆ"

อิสลามยังวางหลักประกัน เพื่อป้องกันหนี้สูญในการกู้ยืมอีกด้วย ดังอายะฮ์ ถัดไปคือ 283 จากซูเราะฮ์เดียวกัน ความว่า

"และหากพวกเขา อยู่ในระหว่างเดินทาง และพวกเขาไม่พบผู้บันทึกคนใดที่นั่นแบบมีสิ่งค้ำประกันที่ยึดกุมไว้โดยเจ้าหนี้ ดังนั้น หากต่างฝ่ายไว้ใจซึ่งกันและกัน (ทำการกู้ยืมโดยไม่มีสิ่งค้ำประกันและไม่มีสัญญาเอกสาร) อันลูกหนี้ได้รับความไว้วางใจ ก็จะต้องชำระแต่สิ่งที่ถูกไว้ใจ (คือหนี้สินนั้น) เสียเมื่อครบกำหนด และเขาจงอย่าเกรงอัลลอฮ์ผู้ทรงอภิบาลเขา และสุเจ้าอย่าปิดบังการเป็นพยาน และบุคคลใดปิดบังมันแน่นอนหัวใจเขาย่อมเป็นบาป และอัลลอฮ์ ทรงรอบรู้ให้การกระทำของพวกเขาทั้งหมด"

ในกรณีที่ลูกหนี้เป็นคนยากจนขัดสน อัลกุรอาน ได้ระบุไว้ในซูเราะฮ์เดียวกันอายะฮ์ที่ 280 ความว่า

"และถ้าเขา (ลูกหนี้) เป็นผู้มิฐานะยากไร้ ก็ให้รอไปก่อนจนกว่าเขาจะมีฐานะดีขึ้น (จึงจะทวงหนี้ และการทำทาน (ยกหนี้) ของสุเจ้านั้นยอมเป็นความดีสำหรับสุเจ้าเองหากสุเจ้ารู้"

อิสลามวางหลักการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันด้วยระบบชะกาตและการทำงาน โดยมี ความศรัทธาอัลลอฮ์เป็นแกนนำ และถือแบบอย่างของเราะสุลฯเป็นแนวปฏิบัติ ในเรื่องนี้เราะสุลฯ ได้กล่าวไว้ว่า(อัษดุร-เราะหมาน อบูรบักร, 2528: 245)

"บุคคลใดได้ปล่อยความทุกข์หนึ่งของพี่น้องของเขาจากความทุกข์ยากต่างๆแห่งโลก แน่นอนอัลลอฮ์จะทรงปลดปล่อยจากเขาซึ่งความทุกข์ยากหนึ่งจากความทุกข์ต่างๆ ณ วันกิยามะฮ์ ทรงเตรียมการช่วยเหลือบำวของพระองค์ตราบใดที่บำว (ของพระองค์)ให้ความช่วยเหลือแก่พี่น้องของเขา

ดังนั้น เงื่อนไขในการกู้ยืมโดยมีอัตราดอกเบี้ย เป็นเครื่องจูงใจสำหรับผู้ให้กู้ เพื่อเป็น ข้อตกลงนั้น เป็นโมฆะ หากมนุษย์ยังดิ้นรนทำให้สัญญาที่เป็นโมฆะ มีผลบังคับใช้โดยพลการ แล้ว การกระทำเยี่ยงนั้นเป็นความอธรรมและเป็นการละเมิด"

สรุปได้ว่า ระบบเศรษฐกิจอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ ชูตรีตหรือหาผลกำไรโดยมิชอบ ความแตกต่างในฐานะความเป็น อยู่ ความสามารถ วิชาความรู้ตลอดจนความชำนาญ เฉพาะอย่างถือเป็นธรรมชาติที่อัลลอฮ์ ทรงกำหนด โดยมนุษย์มีหน้าที่พยายาม อุตสาหะขวนขวายหาสิ่งที่ดีตนปรารถนา

การจะทำความเข้าใจเศรษฐกิจศีลธรรมของชุมชนบ้านแสนสุขได้นั้น จำเป็นต้องทำ ความเข้าใจพฤติกรรมในการทำงาน การค้าขาย และการบริโภคของสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็น ชาวมุสลิม (ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป) โดยมองจากมุมมองของคนในวัฒนธรรม ผ่านมายัง มุมมองของตัวเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย